

№ 212 (20725) 2014-рэ илъэс ШЭМБЭТ

ШЭКІОГЪУМ и 8

кыхэтыутыгьэхэр ыкіи нэмыкі кьэбархэр тисайт ижьутьотэцтых WWW.ADYGVOICE.RU

Адыгэ Республикэм и Правительствэ игъэзет

ЛІышъхьэм иІофшІэгъу зэІукІэгъухэр

АР-м и ЛІышъхьэу ТхьакІущынэ Аслъан Урысыем иархитекторхэм я Союз ивицепрезидентэу, къыблэ архитектурэ сообществэм ипрезидентэу Юрий Трухачевым, Санкт-Петербург иархитекторхэм я Союз ипащэу Владимир Репко, Къыблэ ыкІи Темыр-Кавказ федеральнэ шъолъырхэм ахэхьэрэ субъектхэм яархитекторхэм ащыщхэм alукlагъ.

АР-м и ЛІышъхьэрэ министрэхэм я Кабинетрэ я Администрацие ипащэу Владислав Федоровыр, КъокІыпІэм щыпсэурэ льэпкъхэм яискусствэкІэ Къэралыгъо музееу Мыекъуапэ дэтым идиректорэу Кушъу Нэфсэт.

AP-м и ЛІышъхьэ пэублэ псалъэ къышІызэ хьакІэхэм шІуфэс къарихыгъ, зисэнэхьат едеф шым еІигыф охшы мыш ех цІыфхэр республикэм къызэ реблэгьагьэхэр зэригуалэр къыхигъэщыгъ. Тикъэралыгъо икъалэхэм яархитектурнэ теплъэ нахь дахэ хъуным, шапхъэу

мехим мехнетшида мехеІиш я ахьыш у зэрэхэльыр республикэм ипащэ хигъэунэфыкІыгъ.

Къыблэм иархитекторхэм пшъэрылъэу зыфагъэуцужьыхэрэм, кадрэхэм ягъэхьазырынкІэ зэшІуахырэм, нэмыкІ лъэныкъохэми Ю. Трухачевыр къатегущы агъ. Ащ къызэри уагъэмкІэ, Урысыем иархитекторхэм я Союз джырэ уахътэм нэбгырэ мин 12 фэдиз хэт, ахэм ащыщэу 1100-м Къыблэ ыкІи Темыр-Кавказ федеральнэ шъолъырхэм Іоф ащашІэ, анахь дэгъухэм ахальытэх. Гухэлъэу яІэхэм ащыщ союзым епхыгьэу архитекторхэм япалатэ зэхэщэ-Іофтхьабзэм хэлэжьагъэх гъэныр. Ащ фэшІ джырэ уахътэм хэбзэгьэуцу базэр агьэхьазыры.

– ІофшІагъэу яІэхэмкІэ тиархитекторхэр дунаим къащыхэшынхэу, анахь дэгъухэм ясатырэ хэтынхэу тыфай. Ащ фэдэ пшъэрылъ шъори зыфэжъугъэуцужьыным мэхьанэшхо иІ. Джащыгъум тикъалэхэм, типсэупІэхэм ятепльэ дэхэщт, гур къыІэтыщт, — къыІуагъ ТхьакІущынэ Аслъан.

Адыгэ Республикэм и ЛІышъхьэу Тхьакіущынэ Аслъан Мыекъопэ ыкІи Адыгэ Епархием

яепископэу Тихонрэ Епархием и Гъэгорышіапіэ исекретарэу Александррэ тыгъуасэ ригъэблэгъагъэх. Дин Іофыгъохэм, лъэпкъ зэфыщытыкІэхэм, нэмыкІхэми лъэныкъохэр атегущы агъэх.

АР-м и ЛІышъхьэ пэублэ псалъэ къышІызэ Епархиемрэ республикэм ипащэхэмрэ азыфагу зэгурыюныгьэ ыкіи зыкіыныгъэ зэрилъыр, тапэкІэ ащ фэдэ зэфыщытыкІэ дэгъухэр зэдыря э оф зэдаш эным зэрэщыгугъырэр къыІуагъ.

— АР-м и Къэралыгьо Совет — Хасэм изэхэсыгьоу бэмышІэу щыІагъэм Адыгеим игупчэ дин организациехэм Іэпы Іэгъу тызэрафэхъун тлъэкІыщт лъэныкъохэм, ащкІэ Іофыгьо шъхьа І эу къ эуцух эрэм тащытегущыІагь, ахэм ахъщэ афэттІупщынэу дгъэнэфагъэ. Къэралыгъом ипащэ къыгъэуцугъэ пшъэрылъхэр гъэцэк Іэгъэнхэм тегъэпсыхьагъэу мы унашъор щыт. Ащ дакюу АР-м и Премьер-министрэу КъумпІыл Мурат пшъэрылъ фэзгъэуцугъ къалэу Мыекъуапэ чылысэу щыдгъэпсырэм пэlухьанэу ахъщэ бюджетым къыхэгъэкІыгъэнэу, — къыІуагъ ТхьакІущынэ Аслъан динлэжьхэм закъыфигъазэзэ.

(Икіэух я 2-рэ н. ит).

НЕПЭ КЪЫХЭТЫУТЫХЭРЭМ АЩЫЩХЭР:

Я 3-рэ нэкіубгъор

Адыгэ лъэпкъым ишІэныгъэлэжьэу Анцокьо Хьаджыбэч ехьылІэгьэ тхыльым, Теуцожь районым бжыхьэ юфшіэнхэр зэрэщыкюхэрэм афэгъэхьыгъэ къэбархэр.

Я 5-рэ нэкіубгъор

Гуманитар ушэтынхэмкІэ Адыгэ республикэ институтэү Т. КІэращэм ыцІэ зыхьырэм щыкюгъэ зэркюр.

Я 8-рэ нэкіубгъор

Дунэе фестиваль-зэнэкъокъоу «Адыгеим ижьогьожьыехэр» зыфиюрэм фэгьэхьыгь.

<u>ШэкІогъум и 10-р — Урысыем хэгъэгу кІоцІ</u> ІофхэмкІэ икъулыкъухэм яІофышІэхэм я Маф

Хэгъэгу кіоці Іофхэмкіэ къулыкъухэм яіофышіэхэу лъытэныгъэ зыфэтшіыхэрэр!

Шъуисэнэхьат епхыгъэ мэфэкІым — Урысые Федерацием хэгъэгу кіоці іофхэмкіэ икъулыкъухэм яіофышіэхэм я Мафэ фэшІ тышъуфэгушю!

Сыд фэдэ лъэхъани хэбзэгъэуцугъэм иухъумак ю и юфш юн къинэу щытыгъ, ау лъытэныгъэ фашІыщтыгъ. БзэджэшІагъэм пэшІуекІорэ бэнэныгьэр, хабзэр ямыгьэукьогьэныр — а пстэуми шІэныгъэрэ Іэпэ Іэсэныгъэрэ ящык Іагь, ащ дак Іоу теубытагьэ пхэльэу, къэрар уиlэу, уихэгьэгу уфэшъыпкъэу ущытын фае. Ильэс къэс шъуи Іэпэ Іэсэныгьэ хэжъугъахьозэ, обществэм зыпкъитыныгъэ хэлъыным, социальнэ-экономикэ хэхъоныгъэ ышІыным, ціыфхэм ящыіакіэ нахьышіу хъуным алъапсэу щыт Законыр тыдэкІи щышъогъэпытэ.

Мафэ къэс гуетыныгъэ фышъуи/эу шъуипшъэрылъ зэрэжъугъэцакІэрэм, пшъэдэкІыжьэу шъухьырэр икъоу зэрэзэхэшъушІыкІырэм апае къэралыгьом лъытэныгьэу къыфашІырэми нахь хэхьо, екІолІакІэхэр гъэфедэгьэнхэм иамали щыІэ мэхьу.

Полицием и юфыш юхэу ык и хэгьэгу к юц юфхэмк ю къулыкъухэм яветеранхэу лъытэныгъэ зыфэтшІыхэрэр, тыгу къыддеІэу тышъуфэльаю псауныгъэ пытэ шъуиюнэу, шъуиунагъохэм рэхьатныгъэрэ фэбагъэрэ арылъынэу, Адыгэ Республикэмрэ зэдытие Хэгьэгоу Урысые Федерациемрэ яфедэ зыхэль юф къинэу жъугъэцакІэрэм тапэкІи гъэхъагъэхэр щышъушІынхэу!

Адыгэ Республикэм и Ліышъхьэу ТХЬАКІУЩЫНЭ Аслъан Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхьаматэу Владимир НАРОЖНЫЙ

Адыгэ Республикэм и ЛІышъхьэ Джарымэ Аслъан фэгушІуагъ

Адыгэ Республикэм иапэрэ Президентэу Джарымэ Аслъан ыныбжь илъэс 75-рэ хъугъэ. Адыгэ Респуб-ликэм и Ліышъхьэу Тхьакіущынэ Аслъан ащ фигъэхьыгъэ шіуфэс телеграммэм мырэущтэу къыщею:

Лъытэныгъэ зыфэсшіырэ Аслъан Алый ыкъор!

Сыгу къызде!эу сыпфэгуш!о ильэс 75-рэ үзэрэхъугьэм фэш!! ІофшІэн ыкІи щыІэныгъэ гъогоу къэпкlугъэр уицlыфхэм,

рэфаемкІэ щысэ шІагьоу щыт. Чыжьэу плъэрэ, ІэпэІэсэныгьэ зыхэль политикэу, къэралыгьо Іофыш Іэшхоу узэрэщытым къахэкІэν илъэсыбэмэ къакІоцІ къэралыгьо гьэпсынымкІэ уичІыгу гупсэ уафэлэжьэн зэ- пшъэрылъ къинэу къэуцухэрэр

гъэхъагъэ хэлъэу зэшюхыгъэ ыкІи анахь проект инхэр щы Іэныгъэм щыпхырыщыгъэ хъугъэх. О пшъхьэкІэ шэн шІагьоу vulэм. гvетыныгъэ инэv пхэльым яшІуагьэкІэ Адыгеим зэхъок Іыныгъэ инхэр фэхъугъэх, ащ исоциальнэ-экономикэ кlyaчІэ джыри нахь пытагьэ, цІыфхэм ящы ак и нахьыш ү хъугьэ.

Лъытэныгъэ зыфэсшІырэ Аслъан Алый ыкъор, псауныгъэ пытэ уиІэнэу, уиІахьылхэм, уигупсэхэм яфэбагьэ зэхапш і эу, угушхоу джыри бэрэ ущы Іэнэу пфэсэ Іо!

я Кабинет иунашъу

Адыгэ Республикэм и Официальнэ ліыкloy Краснодар краим иадминистрацие ипащэ дэжь щыіэм игуадзэ ехьыліагъ

Адыгэ Республикэм и Законэу 1996-рэ илъэсым чъэпыогъум и 1-м аштагъэу N 24-р зытетэу «Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет ехьылІагь» зыфиІорэм ия 13-рэ статья ия 3-рэ Іахь диштэу Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет унашъо ешіы:

- 1. АкІэгъу Арамбый Аслъан ыкъор Адыгэ Республикэм и Официальнэ ліыкіоу Краснодар краим иадминистрацие ипащэ дэжь щыІэм игуадзэу гъэнэфэгъэнэу.
- 2. Заштэрэ мафэм щегъэжьагъэу мы унашъом кlyaчlэ иlэ

Адыгэ Республикэм и Премьер-министрэу КЪУМПІЫЛ Мурат

къ. Мыекъуапэ, шэкІогъум и 5, 2014-рэ илъэс N 272

«Адыгэ макь» ШэкІогъум и 8, 2014-рэ илъэс

ЛІышъхьэм иІофшіэгъу зэіукіэгъухэр

(Икіэух я 2-рэ н. ит).

Адыгеим ис цІыфхэу чыристан диныр зылэжьыхэрэм сыдигъуи ынаІэ зэратетым, ягумэкІыгъохэр, ящыкІагъэхэр зэрэзэхишІэрэм, чылысым ишІын чанэу къызэрэхэлажьэрэм фэш республикэм ипащэ зэрэфэразэхэр къыlуагь нэужым гущыlэ зыштэгъэ епископэу Тихон. Ащ къызэрэхигъэщыгъэмкІэ, джы-

ишІынкІэ чырбыщ мин 87-рэ фэдиз агъэтІыльыгъ, нэмыкІ псэолъэш ІофшІэнхэри рагъэкіокіых. Псэуальэм пэіухьащт ахъщэр зэрагъэфедэрэм лъыплъэщт комиссии зэхащагъ.

— ЗэкІ піоми ухэмыукъонэу непэ адыгэ къуаджэхэм мэщытхэр адэтых, джы чылысхэм яшІын тынаІэ телгъэтын фае. ЫпшъэкІэ зигугъу къэтшІыгъэ

рэ уахътэм ехъулізу чылысым кафедральнэ чылысым игъэпсын епхыгъэ юфыгъохэр псынкІэу зэшІохыгъэнхэм мэхьанэшхо иІ. ИщыкІагьэ хъумэ, Москва ыкІи зэрэ Урысыеу я Патриархэу Кирилл джыри зэ зыфэдгьэзэщт, — къыІуагь АР-м и Лышъхьэ.

ТХЬАРКЪОХЪО Адам.

Сурэтыр А. Гусевым тыри-

Мэхьанэшхо зиІэ къулыкъу

Урысые Федерацием хэгъэгу кloцl Іофхэмкіэ икъулыкъухэм яюфышіэ и Мафэ фэгъэхьыгъэ мэфэкі зэхахьэ АР-м и Къэралыгъо филармоние тыгъуасэ щыкlyагъ.

Полицием икъулыкъушІэхэм къафэгушІонхэу къекІолІагъэх АР-м и Лышъхьэу ТхьакІущынэ Аслъан, Къэралыгъо Советым – Хасэм и Тхьаматэу Владимир Нарожнэр, федеральнэ инспектор шъхьајзу Ліыјужъу Адам, Премьер-министрэу КъумпІыл Мурат, депутатхэр, министрэхэм я Кабинет хэтхэр, муниципальнэ образованиехэм ыкІи хэбзэухъумэкІо къулыкъулидехэр, нэмыкіхэри.

Зэхахьэм ипэублэ АР-м хэгъэгу кош Іофхэмкіэ и Министерствэ ибыракъыкІэу аштагьэр къэзэрэугьоигьэхэм нэрылъэгьу афэхъугъ. Республикэм ипащэхэр, полицием икъулыкъушІэхэр, ветеранхэр сценэм къыдащаехи, быракъыкІэр пхъэм рагъэкІугь.

АР-м и Лышъхьэ зисэнэхьат мефекі хэзыгьэүнэфыкіыхэрэм, къулыкъум иветеранхэм игуапэу къафэгушІуагъ.

– Къэралыгьом къыгьэуцурэ пшъэрылъхэр гъэцэкІэгъэнхэм, бзэджэшІагъэхэм апэшІуекІогъэным, цІыфхэм яфитыныгъэхэр къэухъумэгьэным, Урысыем ыкІи Адыгеим хэхъоныгъэхэр ашІыным гъэпсэф шъуимы lэv

шъузэрэдэлажьэрэм пае тышъуфэраз. Мы структурэм къулыкъу ЩЫПХЬЫНЫР СЫДИГЪУИ КЪИНЫгъэ, непи арэущтэу щыт, къыІуагъ ТхьакІущынэ Аслъан. Ау сыд фэдэ чІыпІэ гузэжьогьу шьуифагьэми, цІыфхэм ярэхьатныгъэ къэшъуухъумэныр, хэбзэгьэүцүгьэм къыдильытэрэ льэныкьо пстэури жъугьэцэк Іэным шъупылъ. Республикэм хэ-терствэ зыщагьэпсыгьэм къыщегъэжьагъэу мыщ икъулыкъушІэ 243-мэ къэралыгъо тын льапІэхэр къафагьэшьошагьэх. Адыгеим игъэцэкІэкІо хэбзэ къулыкъухэмрэ полицием июфышІэхэмрэ зэгурыІохэу зэрэзэдэлажьэхэрэм иш lyагъэк lэ непэ тишъолъыр мамырныгъэ, рэхьатныгъэ, лъэпкъ зэгурыюныгъэ илъ — ар зэкІэмэ анахь шъхьа І. Хабзэ зэрэхъугъэу, мы илъэсми министерствэм июфшІэн зэфэхьысыжь дэгъухэр иІэхэү мэфэкІым къекІуалІэ. Терорризмэм ыкІи экстремизмэм япхыгьэ бзэджэшІагьэхэр тишьольыр щызэрахьагьэхэп. Шъачэ щыкюгъэ кымэфэ Олимпиадэр щынэгьончьэу, рэхьатэу

рекіокіыгь, тихэбзэухьумэкіо къулыкъухэм я ахьыш у ащ хэлъ. УФ-м и Президентэу Владимир Путиным къызэрэхигъэщыгъэу, полицием икъулыкъушІэхэм яІофшІэн зэрэзэхащэрэм джыри нахь шІуагьэ къытэч щытын фае. Ащ пае ахэм ящыкІагъэр зэкІэ непэ аІэкІэлъ. Ныбджэгъу лъап Іэхэр, псауныгъэ пытэ шъуиІэу, шъуибынунагьохэм шъуадатхъэу, гъэхъэгъэш Іухэр шъуш Іыхэзэ ыпэкІэ шъульыкІотэнэу шъуфэсэю.

АР-м и Лышъхьэ иунашъокІэ полицием Іоф щызышІэрэ нэбгырэ заулэмэ щытхъуцІэу «АР-м изаслуженнэ юрист» зыфиюрэр афагьэшъошагь, республикэм ипащэ ар къэзыушыхьатырэ бгъэхалъхьэхэр аритыжьыгъэх.

Илъэсэу тызхэтым Іофэу ашІагъэм изэфэхьысыжьхэм къатегущывагъ ыкІи зимэфэкІ хэзыгъэунэфыкІыхэрэм къафэгушІуагъ АР-м хэгъэгу кІоцІ ІофхэмкІэ иминистрэу Александр Речицкэр.

Мы сэнэхьатым зищыІэныгъэ езыпхыгъэ пстэуми гущыІэ дэхабэ къафајуагъ, щытхъуціэхэр, тын лъапІэхэр афагъэшъошагъэх, концерт къафатыгъ.

ТХЬАРКЪОХЪО Адам.

Адыгэ Республикэм и ЛІышъхьэ и Указ

Адыгэ Республикэм икъэралыгъо тынхэр афэгъэшъошэгъэным ехьыліагъ

Адыгэ Республикэм ыпашъхьэ гъэхъэгъэ ин дэдэхэр зэрэщыриlэхэм ыкlи илъэсыбэ хъугъэу и миэтыдА» усладэм Ішефа медеішидек фоі Шытхъузехь» зыфиюрэр Жэдэ Андзаур Мурат ыкъом — апшъэрэ сэнэхьат гъэсэныгъэ языгъэгъотырэ федеральнэ къэралыгъо бюджет учреждениеу «Пшызэ къэралыгьо университетым» итарихъ факультет икіэлэегъэджэ шъхьаіэ фэгъэшъошэгъэнэу.

Культурэмрэ искусствэмрэ яхэхьоныгъэкІэ гъэхъагъэхэр зэря мехенде фексина чети чети и чети пред негота на Республикэм инароднэ артист» зыфиюрэр Исуп Аслъан Мухьарбый ыкъом — Адыгэ Республикэм культурэмкІэ икъэралыгъо бюджет учреждениеу «Адыгэ Республикэм икамернэ музыкальнэ театрэу А.А. Хьанэхъум ыцІэкІэ щытым» иба-

летмейстер фэгъэшъошэгъэнэу; щытхъуцізу «**Адыгэ Республикэм культурэмкіз** изаслуженнэ Іофыші» зыфиюрэр афэгьэшъошэ-

Пщыжъ Саидэ Къэплъан ыпхъум — апшъэрэ сэнэхьат гъэсэныгъэ языгъэгъотырэ федеральнэ къэралыгьо бюджет учреждениеу «Мыекъопэ къэралыгъо технологическэ университетым» инаучнэ тхылъеджапІэ ипащэ;

Урсу Еуджение Иван ыпхъум — ассоциациеу «Молдова и свои национальные меньшинства» зыфиlорэм итхьаматэ, ЮНЕСКО-м иассоциациехэм, игупчэхэм ыкlи иклубхэм Молдовэмкlэ ифедерацие игенеральнэ секретарь;

Шурыгин Владимир Андрей ыкъом — гурыт сэнэхьат гъэсэныгъэ ягъэгъотыгъэнымкІэ Адыгэ Республикэм икъэралыгъо бюджет учреждениеу «ИскусствэхэмкІэ Адыгэ республикэ колледжэу У.Хь. Тхьабысымэм ыцІэкІэ щытым» икІэлэегъаджэ.

Научнэ Іофшіэнымкіэ гъэхъагъэхэр зэриіэхэм фэші щытхъуцізу «Адыгэ Республикэм иапшъэрэ еджапіэ изаслуженнэ Іофыші» зыфиюрэр Цуамыкьо Сусанэ Тыркубый ыпхъум — апшъэрэ сэнэхьат гъэсэныгъэ языгъэгьотырэ федеральнэ къэралыгьо бюджет учреждениеу «Мыекъопэ къэралыгьо технологическэ университетым» къэралы-

гъомрэ хабзэмрэ ятарихъкІэ икафедрэ идоцент, иученэ совет иученэ секретарь фэгъэшъошэгъэнэу.

Экономикэм хэхьоныгьэ егьэшіыгьэнымкіэ гьэетидА» уејруахтыш ішеф мехеівдее дехеальах Республикэм изаслуженнэ экономист» зыфи-Іорэр афэгъэшъошэгъэнэу:

Піатіыкьо Сусанэ Мосэ ыпхъум — Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкІэ и Гупчэ комиссие и Аппарат ифинанс отдел иэксперт-специалист шъхьаІэ:

Хьапэкіэ Нэфсэт Рэмэзан ыпхъум — Адыгэ Республикэм хэдзынхэмкІэ и Гупчэ комиссие и Аппарат ифинанс отдел ипащэ, ибухгалтер шъхьаlэ.

хэм фэші щытхъуцізу «Адыгэ Республикэм изаслуженнэ юрист» зыфиюрэр афэгъэшъошэгъэнэу:

Лавров Владимир Владимир ыкъом — Адыгэ Республикэм хэгъэгу кloцl Іофхэмкіэ и Министерствэ иследственнэ гъэюрышаппэ ипащэ игуадзэ;

Тарановский Михаил Анатолий ыкъом -Урысыем хэгъэгу кloцl ІофхэмкІэ и Министерствэ имуниципальнэ отделэу «Кошехабльский» зыфи-Іорэм ипащэ игуадзэ, иследственнэ отделение

Шъэоціыкіу Байзэт Джумалдин ыкъом -Адыгэ Республикэм хэгъэгу кloцl loфхэмкlэ и Министерствэ иотдел ипащэ.

Журналистикэм ылъэныкъокІэ гъэхъагъэхэр зэриlэхэм афэшl щытхъуцlэу «Адыгэ Республикэм изаслуженнэ журналист» зыфиюрэр Визняк Александрэ Николай ыпхъум — муниципальнэ гъэпсыкіэ зиіэ «Къалэу Мыекъуапэ» имуниципальнэ автоном учреждениеу «Къэлэ гъэзетэу «Майкопские новости» иредакцие» иобозреватель фэгъэшъошэгъэнэу.

Адыгэ Республикэм и Ліышъхьэу ТХЬАКІУЩЫНЭ Аслъан

къ. Мыекъуапэ, шэкІогъум и 6, 2014-рэ илъэс N 118

Мыекъуапэ игъогухэм ягъэцэкІэжьын тегущыІагъэх

Мыекъуапэ игъогухэм ягъэцэкІэжьын фэгъэхьыгъэ зэіукіэгъу АР-м и Премьер-министрэ зэхищагъ. Зэіукіэгъур рамыгъажьэзэ Къумпіыл Мурат урамэу Пионерскэр зэрагъэцэкіэжырэр ыуплъэкіугъ.

Мыекъуапэ имэрэу Александр Наролинымрэ ІофшІэнхэр меІпаІштемкы е срыжые в меіпа править в меіпа править в меіпа править в меіта ипащэхэмрэ мы лъэныкъомкІэ Іофэу зэшІуахыхэрэр мыщ дэжьым къыщаютагъ.

Республикэ, муниципальнэ къулыкъухэмрэ ведомствэхэмрэ япащэхэр зыхэлэжьэгьэхэ зэlукІэгъум къалэм иурам шъхьаІэхэм ягъэцэкІэжьынкІэ пшъэрылъ заулэ КъумпІыл Мурат щафишІыгъ. Адыгеим и ЛІышъхьэу ТхьакІущынэ Аслъан иунашъокІэ мы илъэсым Мыекъуапэ игъогухэм гъэцэкІэжьынышхохэр яшІылІэгъэным пае республикэ бюджетым сомэ миллиони 100, къэлэ бюджетым сомэ миллиони 5 къахагъэкІыгъ. А мылъкумкІэ гъогуих агъэцэкІэжьынэу рахъухьэ.

— Мыекъуапэ игъогу инфраструктурэ игьэк Іэжьын тегьэпсыхьэгьэ программэм пае къэкІощт илъэсми мылъку къыхэдгъэкІыщт. Тишъыпкъэу проектхэм ягьэхьазырын тыдэлэжьэн, зэк Іэ щык Іагь эхэр къыдэтльытэнхэ, республикэм икъэлэ шъхьа і истатус диштэу гьогу зэхэкІыпІэхэр зэкІэ псынкІэу зэтедгъэпсыхьажьынхэ фае. Адыгеим и ЛІышъхьэ ащ фэдэ пшъэрылъ къытфишІыгъ, къэлэдэсхэри ащкІэ къытщэгугъых, хигъэунэфыкІыгъ КъумпІыл Мурат.

Республикэм и Премьер-министрэ урамхэр къызэрагъэнэфыхэрэм, видеокамерэхэр зытетыщтхэ къэуцупІэхэр шІыгъэнхэм япхыгъэ Іофыгъохэм, джащ фэдэу автомобильхэр зезыфэхэрэми, лъэсрыкІохэми апае гъогухэр зэрищык агъэм тетэу зэпырыгьэтхъыкІыгьэн зэрэфаем шъхьафэу къащыуцугъ.

КъумпІыл Мурат къалэм иадминистрацие ипащэхэм анаlэ тыраригъэдзагъ общественнэ транспортым имаршрутхэм ахэплъэжьыгъэн зэрэфаем. Аш нэмыкІзу, Мыекъуапэ къызэрэдэхьэхэрэ гьогухэр агьэтэрэзынхэу мэриемрэ ведомствэ гъэнэфагъэхэмрэ пшъэрылъхэр афишІыгъэх.

Зэlукlэгъум джащ фэдэу зэхэтэкъонкіэ щынагъоу щыт чышегран дехфини мехажену жьыгъэнхэм, кІэлэцІыкІу ибэхэм унэхэр ятыгъэным, сабыибэ зэрыс унагьохэм чІыгу Іахьхэр къафыхэгъэкІыгъэным япхыгъэ Іофыгъохэми щатегущыІагъэх.

УАХЪТЭМРЭ ЩЫІЭНЫГЪЭМРЭ

Тарихъым хэкіокіэщтэп

Октябрэ революциер зыщы агъэр илъэс 97-рэ зэрэхъурэм фэгъэхьыгъэ зэхахьэр Мыекъуапэ тыгъуасэ щыкlуагъ. Ащ хэлэжьагъэхэр къэлэ парк дэхьэгъум щаубли, къалэм иурам шъхьаІэу Краснооктябрьскэм къырыкІуагъэх.

Зэкъошныгъэм ипчэгу щыкІогъэ митингыр КПРФ-м и Адыгэ реском зэхищагъ. Быракъхэр аlыгъыгъэх, шэкl плъыжьым тетхэгьэ гущыІэхэм коммунистхэм япартие имурадхэр къыраlотыкlы.

КПРФ-м и Адыгэ реском иапэрэ секретарэу, Адыгеим и Парламент и Комитет итхьаматэу Евгений Саловыр, рескомым исекретарэу, Парламентым идепутатэу Татьяна Борчаковскаяр, офицерхэм я Союзэу Адыгеим щызэхащагъэм итхьаматэу Анатолий Назаровыр, рескомым исекретарэу Валерий Сорокалет, кІэлэегьэджэ Іофшіэным иветеранэу Галина Колесниковар, комсомолым хэтхэу Гъонэжьыкъо Мурат, Николай Лазоренкэр, партием иветеранэу Юрий Гредневыр къэгущы агъэх. КПРФ-м и Мыекъопэ партийнэ организацие иапэрэ секретарэу Елена Москаленкэм зэхахьэр зэрищагъ.

Илъэс 97-кІэ узэкІэІэбэжьмэ, Октябрэ революцием дунэе мэхьанэу иІагьэм, лэжьэкІо къызэрыкІохэм ІофшІэн агъотынымкІэ, яшІэныгьэ хагьэхъонымкІэ шІуагъэу къафихьыщтыгъэм къытегущыІагьэх, Хэгьэгу зэошхом илъэхъан сабыеу щыепэн дехешвф-оlефк мехеспыт нахьышІоу хабзэм афигъэцэкІэн фаеу алъытагъ. НыбжьыкІэхэм пІуныгъэ дэгъу ятыгъэным, мамыр псэукІэр гьэпытэгъэным комсомолым хэтхэм яеплъыкІэ къыраІолІагъ. Наркоманием пэуцухэзэ, физкультурэм, спортым ныбжьык эхэр нахьышюу ахэщэгъэнхэм зэрэпыльыщтхэр хагьэунэфыкІыгь.

Митингым къыщаІуагъэм къыпкъырыкіырэ унашъохэр зыкіыныгъэ ахэлъэу зэхахьэм щаштагъэх.

Комсомолым, партием, ІофшІэным яветеранхэу Джымэ Анатолий, Григорий Коноваловым. Александр Лойко. Мэрэтыкъо Борисэ ягупшысэхэр зэфэдэх. Октябрэ революциер щыІэныгъэм хэкІокІэщтэп. Ныбшь еімехнешьалых дехеімыж фэдэ митингхэр, зэхэхьэ гъэшІэгъонхэр яшыкІагъэх. Шъыпкъэныгъэ зыхэлъ къэбарым цІыфыр епіу, щыіэныгьэм фегьасэ.

ЕМТІЫЛЪ Нурбый.

Адыгэ Республикэм иобщественнэ организациеу «Мамырныгъэм и Лигэ» щылажьэхэрэр лъэшэу гухэк ащыхъоу ятхьаматэ игуадзэу ЦуукІ Рэщыд Налбый ыкъом фэтхьаусыхэх янэ идунай зэрихъожьыгъэм фэші.

Дунаим ехыжьыгъэ Тосе джэнэтым ихьащтхэм ащыщ хъунэу, игупсэхэу, иlахьылхэу къэнагъэхэм псауныгъэ пытэ яІэнэу афэлъаюх.

ИшІушІагъэ

ащыгъупшэщтэп

Адыгэ лъэпкъым игъэшІэ зыхэкІыгъэм фэзыгъэлэгъогу къиныбэ щызэпичызэ, нахьышІум зэрэфэкІощтым игугъэ нэф зыдиІыгъэу ыпэкІэ лъыкІуатэзэ, тинепэрэ мафэхэм къанэсыгъ. Адыгэ тхакІэ гъэпсыгъэным иlахьышlу хэзышІыхьагьэу, зитхыгьэхэр егьашІэм мыкІодыжьынэу чІыпІэ гъэнэфагъэ тарихъым щызыубытыгъэ Анцокъо Хьаджыбэч зигугъу къэтшіымэ тшіоигъор. ЩэІэфэкІэ ренэу зилъэпкъ фэгумэкІыгьэ цІыф гьэсэгьэшхом иlэпэрытххэм яухъумакloy ыкlu араб тхакІэм тетэу тхыгъэ адыгэ хьарыфхэр Хьаджыбэч ыкъоу Нухьэ тинепэрэ тхакІэм рилъхьажьи, лъэпкъым идышъэ кІэнэу лІэужхэм пытэу ахэуцуагъ. Ащ ишІуагъэкІэ лъэпкъым ишІэныгъэлэжьэу, философэу, тхакіоу, Іэзакіоу, игупшыси иакъыли лъэпкъэу къы-

-е-ж еры мифин е-ге-ж Іэтыжьыгъэным иІахьышІу хишІыхьагъ.

Анцокъо Хьаджыбэч фэгъэхьыгъэ тхылъ мы мафэхэм къыдэкІыгъ. Тхыгъэу щыІэр зэфихьысыжьи, къыдэкІыным ар фэзыгъэхьазырыгъэр Хьаджыбэч и ахьылэу Анцокъо Сурэт ары.

Тхылъыр едзыгъуищэу зэтеутыгьэ. Апэрэ едзы-

гьор «Анцокъо Хьаджыбэч игупшысэхэр» зыфиlорэмкlэ къырегъажьэ. Мыр Іахь 17-у зэтеутыжьыгь. Ахэм зэкІэми философие гущыІэ зэфэхьысыжь ахэльэу, зэгьэпшэныр альапсэу, нафэу, щэрыоу гущыІэу къэтыгъэхэр гъэпсыгъэх.

Анцокьо Хьаджыбэч 1846-рэ илъэсым псыхъоу Ашапэ кІэ-

лъырыс къуаджэу Лыгъотх къыщыхъугъ. ИцІыкІугьом къыщегъэжьагъэу чыракіоу Іоф ышІагъ, ежь-ежьырэу тхакІи еджакІи зэригъэшіагъэх, Іоф зэхэдз ышІыгьэп, ятэрэ янэрэ ІэпыІэгъу зэрафэхъущтым пылъыгъ. 1875-рэ илъэсым ятэшыр зыдэс къуаджэу Аскъэлае мэкІожьы ыкІи анахь

лэжьэкІо-псэуакІоу ащ дэсыгъэмэ шіэныгьэзехьэр ащыщ мэхъу. Хьаджыбэч цІыф гъэсэгъэшхощтыгъэ. Арапыбзэр дэгъу дэдэу ышІэштыгь, Къуріаным къыпкъырыкІырэ шІэныгьэхэм осэшхо аритыщтыгъ. Тыдэ щыІэми зыгъэгумэкІыщтыгъэр адыгэ лъэпкъым ыбз, шэн-зекіокіэ дахэ илъэпкъ хэлъхьэгъэныр ары. ИчІыпІэгьухэр гьэсэныгьэм къызэрэфигъэущыщтхэр ары Хьаджыбэч адыгэ Іелфыбэ зэхигъэуцонэу ыгу къэзыгъэкІыгъэри. Іелфыбэм изэхэгъэуцон 1878-рэ илъэсым ыухыгъ, ау игъэпсыкІэ ымыгъэразэу илъэс 42-рэ Іоф дишІэжьыгъ.

Хьаджыбэч зэхигъэуцогъэ тхэпкъылъэм щыІэныгъэм чІыпІэшхо щиубытынэу мыхъугъэми, шІэныгъэлэжь зэхэгъэуцуакІохэм къадэмыхъугъэр ежь къыдэхъугъэу тэлъытэ — ащкІэ бэдэдэ хъухэу таурыхъхэр, пшысэхэр, гущыІэжъхэр, Іуры-Іупчъэхэр адыгэ лъэпкъым къыхэхъухьэгьэ хъугьэ-шІэгьэ гьэшІэгъонхэр къытхыжьыгьэх.

БзэшІэныгъэлэжь къодыеу щымытэу, зэрэтхэкІуагъэри къаушыхьаты иІофшІагъэхэм. Гупшысэ куу зыхэлъ тхыгъабэхэр тарихъым, фольклорым фэгъэхьыгъэх.

Хьаджыбэч джыри зы сэнэхьат дэгъу хэлъыгъ — ар Іэзэшхуагъ. Уц зэфэшъхьафэу къэкІыхэрэм хэшІыкІ ин зэрафыриІэм къыхэкІыкІэ, Іэзэгъу уцхэр ахишІыкІыти, сымаджэхэм яІазэщтыгьэ. Псауныгьэр къэухъумэгъэныр гъомылэпхъэ къабзэм, чъыем, жьы къабзэм щыІэкІэшІум зэряльытыгьэр ышІэштыгъ.

Хьаджыбэч щыІэныгъэ гъогу кІыхьэ, гъогу хьылъэ къыкІугъ. Мэлылъфэгъум и 5-м, 1921-рэ илъэсым ащ идунай ыхъожьыгъ, зыдэсыгъэ къуаджэу Аскъэлае щагъэтІылъыжьыгъ.

Хьаджыбэч ишІушІагьэ цІыфхэм ащыгъупшэщтэп, агу илъыщт. Ар пстэуми анахь саугъэт лъапI.

«Анцокъо Хьаджыбэч» зыфиlорэ тхылъым илъэтегъэуцо шэкІогъу мазэм и 11-м сыхьатыр 14-м 2014-рэ илъэсым гуманитар ушэтынхэмкІэ Адыгэ республикэ институтым итхылъеджапІэ щыкІощт.

> АТЭЖЬЭХЬЭ Сайхьат. ШІэныгъэлэжь.

Теуцожь районым ІофшІэнхэр анахь дэгьоу зыщызэхащэхэу итыр Шъхьэлэхьо Мэдинэ (Гъобэкъуае щэпсэу) зипэщэ хъызмэтшlaпlэу «Парускlэ» зэджагьэхэр ары. Ащ фэшыхьат ильэс кьэс лэжьыгъэ бэгъуагъэ къызэрихьыжьырэр, районым имызакьоу, республикэми ищытхьу зэрэщаlорэр.

Апэ итхэм

Шъхьэлэхъо Мэдинэ бэмышІ у гущыІ этьу къызфэдгь эхъугь, илъэсэу къызэтынэкІырэм икІэуххэм, тапэкІэ хэхъоныгъэхэр ашІынхэм зызэрэфагъэхьазырырэм тащигъэгъозэнэу телъэ-

КъызэрэтфиІотагъэмкІэ, жъо-

кІупІэ гектар 620-рэ алэжьы. Ащ щыщэу зы чІыгу зали агъэхьаулыерэп. Мыгъэ коц гектари 160-у яІагьэр агьэбэгьогьагь, ощх зэпымыужьэу щыІагъэм хырамыгьэубытэу игьом Іуахыжьыгъ. Гектар пэпчъ центнер 55-рэ къырагъэтыгъ, районым пэрытныгьэр щаубытыгь. Тыгьэгъэзэ гектар 400-у яlагъэри кІэзыгъэнчъэу къаюжьыгь. ГурытымкІэ гектар телъытэу къахьыжьыгьэр центнер 18. Хьэсэ зырызхэм гектарым центнер 22-м шІокІэу къарахыжьыгь.

– Натрыф гектаришъэ тшІэгьагьэ, — икъэІотэнхэр льегьэкІуатэ Мэдинэ. — Дэгъоу тыдэлэжьагь, чІыгьэшІухэмкІи тегугъугъ, игъом Іутхыжьыгъ. Ау къитхыжьыгъэр мэкlalo — центнер 50 ныІэп. ГъэрекІо къэтхьыжьыгъагъэр нахьыбагъ.

Корр.: Сыда центнер 50-р зыкіэмакіэр? Ащ фэдиз гектарым къыригъэтыгъэу, фермерхэр хэгъэкІи, районым ихъызмэтшІапІэхэми ахэтэп. ГурытымкІэ районым къыщырахыжьыгъэм нахьи центнер 11-кlэ нахыыбэу гектарым шъо къежъугъэтыгъ...

Шъ. М.: Ар тэрэз. ТхьэмкІэ шыкур, къэтхьыжьыгъэми тезэгьы. Ау гьэрекІорэм кІэдгьэхьажьышъугьэп. ЧІыопсым изытетыгъэр ары зэкІэ къызхэкІыгьэр. Къемыщхэу фэбэшхуагь. Тыгу дгъэкІодырэп, тапэкІэ гъунэпкъакІэхэр тштэщтых. Мары тибжыхьасэхэр бэшІагьэу хэтлъхьэгъахэх, зэфэдэу дахэу къызэлъыхэкІыгъэх. Коц гектари 140-рэ ныІэп тшІагъэр. ТичІыгухэм ащыбагъоу, коц лъэпкъышloy «Гром» зыфиlорэм фэдэу тонн 35-рэ Ленинградскэ районым лъэпlaey къыщысщэфи тегугъузэ етпхъыгъ, чІыгъэшІуи дыхэтлъхьагъ. Тызыфаер зэкІэ чылапхъэкІэ Іутхыжьынэу, къэкІорэ илъэсым коцыр нахьыбэу тшІэнэу ары. КъытэлыекІырэр тщэщт.

Корр.: Сыд фэдэ бжыхьэ губгъо ІофшІэнха джыри къышъуфэнагъэхэр?

Шъ.М.: Къэнагъэр гъэтхэ лэжьыгьэхэр зыщыдгьэбэгьощт чІыгум ижъон ухыжьыгъэныр ары. Къэрсэбанэу къэтІэтынэу щытыр гектар 500 фэдиз. Тыжьогъахэр 400. Нычэпэ къемыщхыгъэми, осэпсышхо къехыгъ, ошъуапщэ, тыгъэ щыІэп. Ауми, нэфшъагъом тыкъихьагъэшъ, чІыгур тэжъо, тракторищмэ къэуцу ямы у юф ашіэ.

«Т-150-м» сишъэо нахьыжъэу Адам, «К-700» тракторитІум сикІэлэ нахьыкІэу Бислъанрэ ІэпыІэгъу къытфэхъурэ урыс кlалэмрэ атесых. Ахэм мафэ къэс гектар 35 — 40 къажъо. Арышъ, мэфэ зытушкіэ чіыгум ижьон тыухынышь, гьэтхэ губгьо Іофшіэнхэм техникэр афэгъэхьазырыгъэным тыфежьэщт.

Корр.: Техникэу уиlэм джыри хэогъахъуа?

<u>Шъ. М.:</u> Техникэу тищыкlагъэр зэкІэ тиІ. Зыми тельэІужьырэп. ГъэрекІопагъэ «Лаверда» зыфа-Іорэм фэдэ комбайнэ сомэ миллиониблыкІэ зэрэтщэфыгъэр ошіэ. Жаткэу, нэмыкізу ащ пытыщтхэм атефагъэр зыхэбгъэхъожькіэ, сомэ миллионипшіым ехъу алъыстыгъ. Джыри мыгъэ тракторхэу «К-700» ыкІи «Беларусь» зыфаlохэрэр сщэфыгъэх. Ахэм апышІэгъэшт мэкъумэщ Іэмэ-псымэхэри къыз-ІэкІэдгъэхьагъэх, зэкІэмкІи сомэ миллионищ фэдиз атефагъ. Ахэр тиІэхэшъ ары зичэзыу губгъо ІофшІэнхэр игъом зэшІотхынхэ, зыгорэхэми таде-Іэжьын зыкіэтлъэкіырэр.

НЭХЭЕ Рэмэзан.

Псэупіэхэр аратых

АдыгэкъалэкІэ зыныбжь имыкъугъэ кіэлэціыкіу ибэхэм е ны-тыхэм анаіэ зытемытэу къэнагъэхэм ягъэсэн, якъэгъэгъунэн, ящыкіэгъэ Іофтхьабзэхэм язехьан фэгъэзагъэр гъэсэныгъэмкіэ Гъэіорышіапіэр ары.

Ащ ипащэу ТхьалІ Махьмудэ къызэриІуагъэмкІэ, ахэм афэдэ кІэлэцІыкІоу яучет хэтыр нэбгырэ 23-рэ. КІэлэцІыкІуи 6-р ибэх, 16-мэ янэ-ятэхэр яІэми, анаІэ атетын, апіун амылъэкіынэу щыт, 2-р унагьохэм льфыгьэкІэ аштагьэх, нэбгырэ 21-р алъыплъэхэрэм (опекунхэм) ахэсых.

— Хэбзэгьэуцугьэу щыІэм тетэу, elo Тхьалі Махьмудэ, — унэгьо 21-мэ кІэлэцІыкІоу аІыгьхэм апагьэкІодэнэу мазэм сомэ 6275-рэ зырыз къараты, кІэлэ--уІтиуагену еагетшых еімеалыфал дехуіхыц мэ къафатІупщырэр сомэ 6686-рэ зырыз.

Тхьал Махьмудэ къызэрэхигьэщыгьэмкІэ, 2013 — 2014-рэ илъэсхэм джыри унэгъуит увет емувтиутену ид тыгь сабый ибэхэр аштэхэмэ, яльфыгьэ-

хэм афэдэу апlухэмэ, рагъаджэхэмэ ашІоигьоу. ТиІофышІэхэр ыпшъэкІэ зигугъу къэтшІыгъэ кІэлэцІыкІухэу унагьохэм аштагъэхэм алъэплъэх, алъэкloх, ящыі экіэ-псэукі э зэрагъашіэ. Зэкіэ рэхьатэу, зэгурыІохэу илъэсищ зытешІэкІэ, кІэлэцІыкІухэр унагьом щыщ шъыпкъэ зыхъужьхэкІэ, алъыкІожьхэрэп.

Ау ащ къикІырэп ахэр зыщагъэгъупшэжьыпэхэу. КІэлэцІыкІухэм аныбжь зикъукіэ, ахэм псэупіэ яіэн фаеу хэбзэгъэуцугъэм къыделъытэ. Ари eloлlanla имыlэу Адыгэкъалэ ипащэхэм агъэцакlэ. ТхьалІ Махьмудэ къызэриІуагьэмкІэ, мы аужырэ илъэс зыбгъупшІым зигугъу къэтшІыгъэ ныбжьыкІэхэу зыныбжь икъугъэхэм зыщыпсэущтхэ унэхэр афэщэфыгъэным сомэ миллионибл пэlуагъэхьагъ, учетым хэтхэм зэкlэми унэхэр яlэх.

Мы илъэсэу тызхэтым аныбжь икъугъэу кlэлэцlыкlуитlу яlэшъ, ахэми унэхэр афащэфынэу ары. Ащ пэІухьащт мылъкури чІыпіэ ыкіи федеральнэ бюджетхэм къатІупщыгъах.

(Тикорр.).

Іхъэныр аухы

Бжыхьасэхэм яхэлъхьан Теухьанэу щытыр гектар 8952-мэ, къэнагъэр 600 фэдиз. Механизаторхэм алъэкі къызэрамыгъанэрэр, зыщьошІу мафэхэм нэфшъагъом губгъом зэрихьэхэрэр тинэрылъэгъу. Пхъэныр къызэтезгъэуцуагъэр чІыопсым изытет ары.

Джащ фэд Уджыхъу Юрэ зипэщэ хъызмэтшіапі у къутырэу Петровым дэтыри. Ари тыкъызщытхъухэрэм, лэжьыгьэ бэгъуагъэ къэзыхьыжьыхэрэм ащыщ. Ащ фэшыхьат коц гектар 250-у яІагьэм иІухыжьын районымкІэ апэ зэриухыгьэр, гектар пэпчъ центнер 49-рэ къызэрэрахыжьыгъэр. Ар гурытымкІэ районым къыщырахыжьыгъэм центнер 15 фэдизкіэ нахьыб.

Тыгьэгьэзэ гектар 280-рэ яІагь. Ари игъом Іуахыжьыгъ, гектарым центнер 20 къырагъэтыгъ. Джащ фэд, натрыф гектари 110-у яІагьэм изы гектари цен-

тнер 45-м ехъу къырахыгъ. А пчъагъэцожь районым имеханизаторхэм хэри районым гурытымкіэ къыщахьыаухы. Бжыхьэ лэжьыгъэу халъ- жьыгъэхэм тыгьэгьазэмкіэ — центнеритlум ехъукlэ, лэжьыгъэ батырыр центнеритфым шюкыкіэ нахыбэх.

> Мыгъэ бжыхьасэу хэтлъхьанэу щытыр гектар 300, — elo Юрэ. -Етпхъыгъахэр 200. Къэнэжьыгъэр гектаришъ ныІэп. ЧІыгур гъэушъэбыгъахэ. Чылапхъэри, чІыгъэшІухэри, механизаторхэри ІофшІэным фэхьазырых. Ay чІыгур шынаlo.

> Коц гектар 200-у апхъыгъахэм игектар пэпчъ аммофос килограмми 120-рэ дыхалъхьагъ. Чіыгум игъэхьазырын пылъыгъэхэр Анатолий Кружковымрэ Сергей Дашкорэ. ЕутэкІо агрегатым Іоф езыгъашІэрэр Виктор Чистяковыр ары. Хъупхъэх, Іофшіэным фэіэпэіасэх.

> – КъызэрэтегъушъыкІзу Виктор Чистяковыр пхъэным фежьэщт, -Уджыхъу Юрэ. — Мэфэ реным къэуцу имыlэу loф зишlэкlэ, бжыхьэсэ гектар 30 къыхелъхьэ. Арышъ, къемыщхымэ, коцым ипхъын шІэхэу тыухыщт.

(Тикорр.).

Сыда адыгагъэр?

ТхьэмкІэ шыкур!

Мары, Адыгэ Республикэ тиІ, адыгэ чылэмэ тадэс, адыгабзэкІэ тэгущыІэ, тэтхэ, теджэ. Ныдэлъфыбзэм ылъапсэ пытэным Іоф дэзышІэрэ, ащкІэ мафэ къэс лэжьэрэ гъэзети тиІ. Ар «Адыгэ макъэр» ары. Сэ къызэрэсшюшырэмкіэ, а гъэзетым тиадыгэ унагъохэр зэкІэ кІэтхэнхэр адыгагъэм къыхеубытэ. Сыда пІомэ лъэпкъым ибаиныгъэ, идэхагъэ къизыІотыкІэу ар щыт.

Зэо зэпэуцужьым къырифы-

жьэгъэ ціыфмэ уапэгъокіыныр тыдэ къерэкІых фаеми, лъэпкъыр чІыгужъым щыуугьоижьыныр адыгагъэм щыщэу сэлъытэ.

ГухэкІ нахь мышІэми, къахэкlых ціыфмэ дэгъоу гущы-Іэхэу, нэмыкіхэм къаіорэр зэкІэ ашІопхъэтэпэмыхьэу, раутыжьэу, ау ежьхэм ашІэрэр макіэу. Ешъохэу, гущыіэ Іаехэр къаlутэкъухэу, зыми емыдэlухэу, машинэ зэтегъэпсыхьагьэхэм арысхэу тутыныр агьэутысэу. Джащ фэдэу мытэрэзэу зекІорэ цІыф зытлъэгъукІэ, «Арэп, уадыгэба?» тІоу бэрэ

Адыгэ льэпкьымкІэ тызыпыльын фаер мыхьунэу тхэльыр зыхэдгьэзыжьыным тишъыпкьэу тыфэкІоныр, бзэджэшІэныр, наркоманиер, ешьоныр — льэпкьыр зэкодылоэр зэко тпэчыжьэу

тиныбжык Іэхэр къэдгъэтэджынхэр ары.

«Адыгэ макьэм» тиадыгэ унагьохэр зэкІэ кІэтхэнхэр адыгагьэм кыхеубытэ, льэпкьым ибаиныгьэ, идэхагъэ къизыІотыкІэу ар щыт.

къыхэкІы. Адэ, сыда адыгагъэкІэ узэджэн плъэкІыщтыр? ЦІыфмэ дэгъу афэпшІэныр, ІэпыІэгъу уафэхъуныр ары. ГущыІэм пае, нахьыжъым ыІорэр пшІэныр, уичылэ бгъэдэхэныр, хэхьоныгьэ ебгьэшІыныр, ціыфхэр умыгьэпціэнхэр, къин зи!эм дэбгощыныр, жъалымыгъэ угу имылъыныр...

Сэ сшъхьэкІэ цІыф бэкІаемэ сахэхьэ, чылаби сыдэхьэ. Бэмэ къаlоуи зэхэсэхы ячылэхэм кІэлэ лІэгъупхъэхэр адэсхэу, зищыкІагъэм ІэпыІэгъу рагъэгъотэу. Ахэм афэдэу, гузэжъорэ цІыфым ынэгу ихыгъэу пэгъокІэу тикъуаджэ дэсыр макlэп, ягугъуи къэсымышlын слъэкlыщтэп: Уджыхъухэм ащыщхэу Рустам, Юр, Тимур, Ким, ЛыІэпІэ Ибрахьим, Хьэлэщтэ Рустам, депутат чанэу

Уджыхъу Аслъан. Ау ахэм анэмыкІэу, сыд фэдиз мылъку иІэкІи ІэпыІэгъу зыми фэмыхъунхэми уарехьылІэ.

КІэлэ дэгъухэу, къини хъяри зэрифэшъуашэм тетэу зэрахьэу, нахьыжъхэр зыщыгугъыхэу тикъуаджэ бэ ныбжьыкІэу щыпсэурэр.

ЗишІуагъэ къэмыкІоу, гъогубгъум щытэу къаплъэхэрэм къагъэзэн зэрэфаер сисатырхэмкіэ зэхязгъэхы сшіоигъу. Дэгъу зышІэрэ цІыфым ышъхьи фешІэжьы, лъэпкъыми фешІэ. Мыхъуным пылъым ифэшъуашэр тэшІэ, ау «тыадыгэба» гущыІэм тыкъегъэуцу.

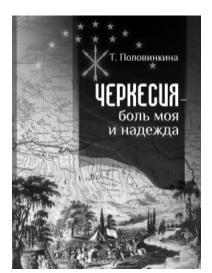
ЫпэкІэ тиадыгэ лъэпкъ къырыкІуагъэр икъунба, ар бэрэ уугьоижьын фае. Макlэу тыкъызэрэнагъэм тызэдежъугъэгупшыс. Сыд щышІын тызэкъотэу тызэде і эжьмэ?! Адыгэ лъэпкъыр хымэ къэралыгъо пчъагъэмэ ахэгощагъэ хъугъэ. Лъэпкъым ылъапсэу къэнагъэр, къэралыгъо зиІэр тэры ныІэп. Дэгъуба тикъэралыгъо цІыкІу тыфэсакъэу, дгъэлъапІэу, тызэкъотэу тыщыпсэумэ?! Адэ сыда уасэу тиІэщтыр тицІыф тымыгъэлъапІэмэ, типчъагъэ хэтымыгъахъомэ, тихъяри тикъини тызэготэу итымыхымэ?

Непэ адыгэ лъэпкъымкІэ тызыпылъын фаер мыхъунэу тхэлъыр зыхэдгъэзыжьыным тишъыпкъэу тыфэкІоныр, бзэджэшІэныр, наркоманиер, ешъоныр — лъэпкъыр зэкІодылІэрэр зэкІэ тпэчыжьэу тиныбжьыкІэхэр къэдгъэтэджынхэр ары.

Джащыгъум тиадыгагъэ къэтыухъумэн тлъэкІыщт. Тызэкъотмэ — тылъэш! А гущыІэхэр сыдигъуи тыгу итэжъугъэгъэ-

> СТІАШЪУ Вячеслав.

Район советым идепутат, общественнэ Іофыші. Гъобэкъуай.

Т. Половинкинам адыгэ лъэпкъым итарихъ къизыІотыкІырэ тхыль 20-м ехъу ытхыгь. Ахэм ащыщых «Древнейший период

«Черкесиер силыуз ыкІи сигугъапІ»

Зы нэбгырэп, шъэп, минэп, тильэпкъ зэрэщытэу шъхьэк Іэфэныгъэ ин фиш Іыныр тарихълэжьэу Тамара Половинкинам къылэжьыгъ.

адыгской истории», «Политическая история адыгов в XVII — XVIII вв.», «Аборигены Кавказского Причерноморья», «Сочинское Причерноморье» зыфиlохэрэр, нэмыкІхэри.

Котляров зэшъхьэгъусэхэу Мариерэ Викторрэ ятхылътедзапІэ Т. Половинкинам итхылъэу «Черкесия — боль моя и надежда (Древнейшее время

бэмышІэу къыдигъэкІыгъ. АдыгэкІэ зызылъытэжьырэ ыкІи ижъыкІэ къыщегъэжьагъэу илъэпкъ къыкјугъэ гъогу къин гъогу гъэшІэгъоныр зэзыгъашІэ зышІоигъо пстэумэ ар ящыкІэгъэ шъыпкъ, зыгъэгушхонхэ тхылъ. ТхылъыкІэр едзыгьо пчъагъзу зэтеутыгь, Іофшіагъзхэу «Древнейший период адыгской истории», «Политические — начало XX века)» зыфиюрэр и этнокультурные связи адыгов

в период Средневековья (Х — XVI)», «Расселение и численность адыгов в первой половине XIXв.», «Происхождение, расселение и численность шапсугов в первой половине XIXв», «Русско-Кавказская война XIV века и департация адыгов», «Адыги (черкесы) Кавказа в послевоенное время» зыфиlохэрэр къызэкІэлъэкІох.

Еджэрэ пстэуми ашІогьэшІэгъоныщт авторыр зынэсырэ ыкІи къызэІуихырэ темэхэу адыгэ лъэпкъыр къызыхэкІыгъэм ыкІи икъэхъукІэ хъугъэм, нэмык лъэпкъхэу зыхахьэщтыгъэхэм ыкІи сатыу зыдишІыщтыгъэхэм — анахьэу Тыркуем, Къырым, Урысыем — афэгъэхьыгъэ къэбархэр.

Тхылъым чІыпІэ шъхьаІэ щеубыты Кавказ заом. Заор къежьэным лъапсэ фэхъугъэр, ар зэрэкІуагъэр ыкІи 1864-р кі эух зэрэфэхъугъэр нэкіубгъохэм къаlуатэ. Тхыгъэхэм анэмыкІзу, 1820 — 1862-рэ илъэсхэм заом хэлэжьагъэхэм, Кавказым зекІо къэкІогъагъэхэм, нэмыкІ цІыфхэу заор зэрэкІорэм льыпльагьэхэм атхыгъэхэу хъарзынэщхэм ачІэлъхэм арытхэм мыщ еджэхэрэм нэІуасэ зыфашІын алъэкІыщт.

Т. Половинкинам итхылъэу Налщык къыщытырадзэжьыгъэм къыдэхьэгьэ пстэумэ шъыпкъагъэ хэлъэу тилъэпкъ тарихъ къыраютыкіы. Ащ фэдэ юфшіагъэ авторым зэригъэхьазырыгъэм осэ ин фэтэшІы.

ШЪАУКЪО Аслъангуащ.

Долларым къызэрэхэхъуагъэм

ІэкІыб къэралыгъохэм щыІэкІэ-псэукІэу арылъыр зэрагъэшІэн, дунаим зыщаплыхьан шоигьоныгьэ зивэу тишьольыр щыпсэурэр макІэп. Долларым ыуасэ зэрэхахьорэм къыхэкТэу, къэралыгьо зэфэшъхьафхэм уктоныр къин мэхъу, ау къэзыкІухьан шІоигъоныгъэ зиІэхэм ар пэрыохъу къафэхъурэп.

нэмыкІ къэралыгъо кІонэу фэмыеу узэрихьылІэщтыри бэ. Статистикэм къызэритырэмкІэ, долларым зэхъокІыныгъэу фэхъурэм ымыгъэгумэкІзу процент 64-рэ Урысыем щэпсэу. Нахьыбэхэм зы валютэм къырахызэ нэмыкІым ралъхьажьызэ псэунхэу ахъщэ гъэтІыльыгъэ ин яІэп. Ежьхэм ящыкІэгьэ пкъыгъохэм ауасэ нахь ин зэрэхъурэм къыхэкІэу, долларым къызэрэхахъорэм ахэр егъэгумэкІых.

ІэкІыб къэралхэм арыхьанхэм ифитыныгъэ ямыІэным процент 59-р ыгъэгумэкІырэп, процент 38-р мы лъэныкъом егупшысэх. ЗэрагъэунэфыгъэмкІэ, Урысыем щыпсэурэм ипроцент 72-мэ ІэкІыб къэрал узэрэкІощт паспорт яІэп, процент 76-р СССР-м икІыгъэп. ЦІыфэу зэупчІыгьэхэм яджэуапхэм къызэрагьэльэгъуагъэмкіэ, Іэкіыб валютэр Урысыем къыщемык ок южьми процент 64-р ащ ыгъэгумэкІыщтэп, процент 31-р ары ныІэп а Іофыгъом егупшысэрэр.

Долларым зэхъокІыныгъэу фэхъухэрэр къяхьылъэкІымэ, ІэкІыб къэра-

Урысыем идэхагъэ зыфыригъэкъоу, лыгъо зэфэшъхьафхэр къакlухьан гухэлъ зыдаlыгъмэ зэдгъашlэ тшlоигъоу тишъолъыр щыпсэухэрэм ащыщхэм гущыІэгъу тафэхъугъ.

Пэнэшъу Аскэрбый, тарихъ <u>шіэныгъэхэмкіэ доктор:</u>

 Экономикэм ылъэныкъокІэ ренэу зэхъокІыныгъэхэр мэхъу зэпытых. Долларым уасэу иІэм хэхъо. Джащ фэдэу уахътэ зытекіыкіэ, къеохыжьы. Иягъэ къысэкІэу сІон слъэкІыщтэп, сыда пІомэ ащ сепхыгъэп, ІэкІыб къэралыгьо бэрэ сыкоуи щытэп. Индием зэ сышыlагъ, тапэкlи амал зызгъоткlэ, джары джыри сыздэкіощтыр. Іэкіыб къэралыгъохэм ціыфхэр арыхьанхэм ифитыныгъэ щымы!эжь хъугъэк!и, сэ сшъхьэкІэ къысэхьылъэкІынэу къыс-

Стіашъу Анжел, Мыекъуапэ <u>щэлажьэ:</u>

— Долларым ыуасэ сылъэплъэ зэпыт. Ащ къызэрэхэхъуагъэм дакloy бензинми, нэмыкІхэми ауасэ къаІэтыгъ,

ау лэжьапкіэу тиіэр къызэтенагъ. Ащ сегьэгумэкІы. Долларым ыуасэ къызэрэхэхъуагъэм къыхэкІэу, ІэкІыб къэралыгъо сыкІон гухэлъэу сиІагъэр зэкІэсхьан фаеу хъугъэ. Ар къеІыхыжьыфэ сежэн мурад сиІ.

КІыкі Бислъан, кіэлэегъадж:

- Долларым зэрэхэхъуагъэр зэхэсхыгъ, ау лъэшэу сылъыплъэу щытэп. ІэкІыб къэралыгьо сыкІон гухэльи сијэп. Сишјошјкјэ тишъолъыр чјыпјэ

дахэу иІэр макІэп, ахэр къэскІухьан, зэзгъэлъэгъунхэ гухэлъ зыдэсІыгъ.

Долларым ыуасэ зэрэхахъорэм бэ гумэкІыгъоу къыздихьырэр, ау экономикэр зыпкъ итэп, ренэу зэхъокіы. ГущыІэгъу тызфэхъугъэхэм анахыыбэмэ долларыр ІэкІыб кІоным нахь рапхы, ау тикъэралыгъо уасэу илъхэри бэкІэ ащ зэрелъытыгъэхэр зыщыбгъэгъупшэ хъущтэп.

ГЪОНЭЖЬЫКЪО Сэтэнай.

Шэкіогъум и 8, 2014-рэ илъэс «Адыгэ макь»

МЭФЭКІ ЗЭХЭСЫГЪУ

Чъэпыогъум и 29-м, 1929-рэ илъэсым шІэныгъэ институтыр щыІэ зэрэхъугъэмкІэ къэралыгьо унашьом зэрэкІэтхэгьагьэхэр, джащ къыщегьэжьагьэу шІэныгьэ кІэугьоен пшъэрыльыр зэшІуихэу институтым игъогу зэрэпхырищырэр Бырсыр Батырбый къыІуагъ. Апэрэ мафэхэм къащегъэжьагъэу шІэныгъэ-ушэтэкІо институтым Адыгэ хэкум ипащэхэми, тикъэралыгъошхуи анаІэ къызэрэтетыгъэр, игъорыгъоу ылъэ зэрэтеуцуагъэр къыхигъэщыгъ. Джырэ уахътэм лъэпкъ шІэныгъэм илъэныкъо зэфэшъхьафхэмкІэ ІофшІэгъэ ин зэриІэр кІигъэтхъыгъ. ТапэкІи льэпкъ шІэныгъэр зэрифэшъуашэу къызіэкіэгъэхьэгъэным, зэхэфыгъэным яшъыпкъэу зэрэдэлэжьэщтхэр къыlуагъ.

Непэ институтым иколлектив дахэу зызэриштагъэр, ащ нэбгырэ 65-у Іутым ызыщанэм шІэныгъэ зэфэшъхьафхэмкІэ докторыціэр, кандидатыціэр зэряІэхэр, монографиехэр, тхылъхэр, шІэныгьэ тхыгьэ гьэшІэгьонхэр, гущыІэльэ пчъагьэхэр бзэмкІэ къызэрэдагьэкІыгьэхэр къыІуагъ. МэфэкІ телеграммэу къош республикэхэм къарыкІыгъэхэм ащыщхэм къяджагъ.

МэфэкІ Іофтхьабзэм хэлэжьагъ ыкІи къыщыгущыІагъ Адыгэ Республикэм гъэсэныгъэмрэ шІэныгъэмрэкІэ иминистрэ игуадзэу Къэрэтэбэнэ Махьмудэ. Илъэс 85-рэ ныбжьыр зиІэ хъугъэ гуманитар республикэ институтыр лъэпкъым ынапэу зэрэщытыр, шІэныгьэ лэжьыгъэшІоу томибл хъурэ эпосэу «Нартхэр» зэриІэр, лъэпкъым ишэн-хабзэхэр, икультурэ зэрэщык аугъуаерэр, адыгабзэмкІэ, тарихъымкІэ, литературэмкіэ Іофшіэгъэшхо зэряІэр кІигъэтхъыгъ. Институтым имэфэкІ ин Адыгэ Республикэм и ЛІышъхьи, и Правительстви, ежь зиліыкіо министерствэми анаІэ къытырагъэтэу зэрэхагъэунэфыкІыщтыр къыІуагъ. Мы мафэм къыщегъэжьагъэу 2014-р екІыфэ мэфэкІым епхыгъэ Іофтхьабзэхэр агъэнэфагъэм тетэу тиреспубликэ зэрэщык ющтхэм анаІэ тыраригъэдзагъ. Зэфэхьысыжь мэфэкІышхор ахэм къызэракІэлъыкІощтыр къыІуагъ.

Институтым ишІэныгъэлэжьэу Бэджэнэ Мурати ащ фэдиз ыныбжь. ГущыІэр зыфагьэшъуашэм, фэбагъэ хэлъэу зыхэт коллективым къыфэгушІуагъ, ахэр зэрэхъупхъэхэр, инсти-

Институтыр загъэпсыгъэр илъэс 85-рэ хъугъэ

Чъэпыогъум и 30-м, 2014-рэ илъэсым гуманитар ушэтынхэмкІэ Адыгэ республикэ институтэу Т. КІэращэм ыцІэ зыхьырэм мэфэкІ зэІукІэ щы́Іагь. Ар шІуфэс псальэкІэ къызэ уихыгъ институтым ипащэу Бырсыр Батырбый, коллективым хэтхэм институтым иильэс 85-кІэ къафэгушІуагь.

тутым ыцІэ дахэу зэрэраlорэр къыlуагъ.

Илъэс пшІы пчъагъэхэм зиюф кіэзыгъэнчъэу зылэжьэу къырыкІогъэ институтым иІэшъхьэтетыгъэхэри агу къагъэкІыжьыгьэх, ахэм апшъэ ифагъэр зэрэмымакlэр кlагъэтхъыгъ. Илъэсыбэрэ институтым иІэшъхьэтетыгьэу Мэкъулэ Джэбраилэ гущыІэр зыратым, игуапэу Іофтхьабзэм хэлажьэхэрэм игукъэкІыжьхэмкІэ къа-

дэгощагъ. Налщык университетым щеджэзэ, 1964-рэ илъэсым Мыекъуапэ къызэкІом, апэрэу Адыгэ шІэныгъэ институтым, урамэу Гоголым тетыгъэм, зэрэчІэхьэгъагъэр, нэбгырищ нахь зэкІэмкІи зэрэмыхъущтыгъэхэр — директорэу Аулъэ Малыч, археологэу П. Дитлер ыкІи зы тхьакіэкіо-пэсакіу — ыгу къызэрэкІыжьырэр къыІотагъ. Ащ дэ--пьап пеалыне шы итех мыж сэ зыдзыгъэ институтым зызэриубгъущтыр. Охътэ къиныгьохэр ыкІи щыІэкІэ хабзэхэр фэсакъэу институтым къызэститутым егъэшІыгъэнхэ зэрэфаер къыгурыюу июфшіэн зэрэјууцуагъэр къыјотагъ, јофышіэхэм ахэгъэхъогъэным, диссертациехэмкІэ монографиехэр къыхэутыгъэнхэм ыкІи пхырыгъэкІыгъэнхэм лъэшэу гъунэ зэралъифыгъэм, илъэси 10-м

тэм диштэрэ лъэбэкъухэр ин-

рэзэпичыгъэхэр, къинхэм зыкlи зэрэзэтырамы і эжагьэр Мэкъчлэм къыІуагъ. Ежьыр партием и Адыгэ хэку комитет къыращи мэзаем и 2-м, 1986-рэ илъэсым пащэу къызэрагъэкІогъагъэм, институтым изытетыгъэм ягугъу къышІыгъ: нэбгырэ 17 Іоф щызышІэщтыгьэр, научнэ ІофышІэу — 14, докторыцІэр зиІэ Іутыгъэп, нэбгырищыр — водителыр, секретарыр, тхьакlакlор арыгъэ зэрэхъущтыгъэхэр. Отделхэри щы агъэхэп, секциищ тарихъымкіэ, бзэмкіэ, литературэмкіэ, нэмыкіи яіагъэп. Уахъ-

къыкіоці хэпшіыкі у институтым иколлектив зызэриштагьэм, шІэныгъэ амал инэу иІэр къызэриушыхьатыгъэм ягугъу къышІыгъ. Кавказым ит шІэныгъэ межни е печжени е печжени е печжени зэригъэразэрэр къыІуагъ.

ШІэныгъэ зэхэсыгъом хэлажьэхэрэр ягуапэу мэфэкІ гупшысэ-шошіхэмкіэ зэхъожьыгъэх, ямурад ехьыжьагъэхэр дахэу зэшІуахыным фэхьазы-

Сурэтхэр зэхэсыгьом Іэшъынэ Аслъан къыщытырихы-

Ф ЦІЫФЫР ЫКІИ ТВОРЧЕСТВЭР

Къэлэмыпэ бай

Тигупсэ Адыгеир — джэнэтыпІэ чІыпІ. Мыщ сыдигъуи итыгъи фабэ, иогуи нэфы, ипси къаргъо. Мамырныгъэрэ рэхьатныгъэрэ щагъотэу цІнф льэпкь зэфэшьхьафыбэр щызэдэпсэух. Адыгэ Республикэм щыІэкІэшІу шапхьэу ильхэм мафэ къэс нахь заштэ, цІыфыр щальытэ.

ицІыф пэрытхэу гъашІэм да--оішевыфые дынеішы уех кІыхэрэм. Хэти иакъыли, ыкІуафегъэторыштэ.

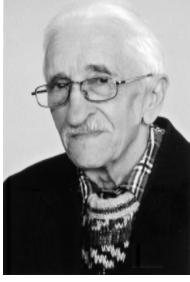
Непэ зигугъу къэсшІыщтыр АР-м исурэтышІхэм я Союз хэтэу, Іофшіэным ыкіи заом яветеранзу, профессиональнэ литераторхэм ыкІи усакІохэм я Урысые Союз хэтэу, искусствэм идунэе ин щыпсэурэ Владимир Александрович Пужелевыр ары.

Зэчый инкіэ, ІэпэІэсагъэкіэ Тхьэр къызэтэгъэ Владимир Пужелевым ыныбжь илъэс 90-рэ хъугъэ. СурэтышІ гъэшІэгьоным, усэкІо-гупшысакІом ыцІэ епІоныр, иІофшІагьэхэмкІэ, идунэееплъыкіэкіэ щысэ тфэхъуныр игъоу слъэгъугъэ.

Ары. ГъэшІэ дахэ зиІэ цІыф гъэсагъэм икъэлэм пшъырэп, иусэ макъи дыирэп — джа-

Адыгэ Республикэр арэгушхо рэу икlас щы эныгъэр, илъап І къешІэкІыгъэ дунаир ыкІи къыгот цІыфхэр, къыдэхъурэри, фызэшІокІырэри бэ. В. Пужечіи щыіакіэр зэригъэкіэрэкіэ- левыр мэкъуогъум и 17-м. щтым, ащ хахъо зэришІыщтым 1924-рэ илъэсым къалэу Ставрополь къыщыхъугъ. игукъэкіыжь анахь лъапіэхэр зэкіэ зыфэкІожьыхэрэр исабыигъо илъэсхэу сурэтшІыныр къызщежьагъэр ары. Ныбжьи сурэтыр хыригъэутэу ыгъэлэжьыгъэп е шІыгъахэм тыришІыкІыжьыгъэп. Иапэрэ пейзажхэр ыкІи натюрмортхэр ылъэгъурэм, ыпашъхьэ итым, ыгу щышІэрэм ялъытыгъэу, тІысыти, зэришІыщтыгъэхэр бэрэ ыгу къэкІыжьы. Ащ фэдэ творческэ шъхьафитныгъэм ыгу къызэриІэтырэм гушІуагъо хигъуатэ мэхъу. Ащыгъум ар Іэтэхъуагъ, ау кІэлэгъу гупсэф иІэнэу хъугъэп — Хэгъэгу зэошхор къежьагъ.

ШышъхьэІу мазэм, 1942-рэ илъэсым къыщыублагьэу шэкlо-

гъум 1945-м нэс Пужелевыр Хэгьэгу зэошхом хэтыгь. Ащ къызыхэкІыжьым, Грознэм къыгъэзэжьыгъ. Мэкъэ лъэш шІагьоу иІэр ыгьэфедэмэ шІоигьоу музыкальнэ училищым чІэхьэ, ащ дакloy, живописымкІэ еджэ ыкІи усэхэр етхых. Иусэхэр гульэчІэ макьэр ахэІукІэу, къини, гушІуагъуи, щыІэныгъэ гомыІуи, зэо машІуи, зэмыкіокіыжь чіыопсым ишіагъуи къытфыраютыкі у гъэпсыгъэх.

«Я художник из прошлого

Этот груз через годы несу», етхы усакІоу Владимир Пужелевым ыкІи усэ сатыр пэпчъкІэ пэкІэкІыгъэр нэм къыкІегьэуцо, щыІэныгьэм готэу, дэлъэбакъоу игъашІэ къызэрихьырэр кІигьэтхьэу, гуапэр иеу «...Потому я художник такой...» еІошъ, къеухыжьы.

Усэнри сурэтшІынри ыгукІэ зэфэдэу зэхишІэу пэблагъэхэми, игъашІэ зэрэщытэу зэрипхыгъэр сурэтшІыныр, искусствэр ары. «Взял в руку кисть — иди пиши!» — elo мэкъэ Іэтыгъэ гушхокІэ, ицыхьэ зытелъыжьэу имурад зэрэфакІорэр къыхэщэу.

Илъэс 60 Іэпэ-цыпэм къэсурэтышІыр иІофшІагьэхэмкІэ, Урысые, республикэ ыкІи иунэе къэгъэлъэгъонхэмкІэ Іофтхьэбзэшхохэм ренэу, ахэлажьэщтыгь. СурэтшІыным ыІэ зэрекІурэр живописымкІэ ышІыгъэ картинэ зэфэшъхьафхэм — пейзажым, натюрмортым, портретым — ахэолъагьо. ЩыІэкІэпсэукІэ рэхьатым ыгу пэблагьэу ыкІи ыгьэразэу ахэр зэришІыхэрэр гъуащэрэп. Ау Пужелевым итворчествэ хэбдзынэу щымытэу, анахь чіыпіэшхо щызи рагъэгу зэошхом итемэ, ар куоу къыщиІотыкІыгъ. и увиж» мехетавшфоlN мню», «Новороссийск — стояли насмерть». «Десант на Мысхако» зыфиlохэрэм тарихъ хъугъэ-шІэгъэ тхьамыкІагъор къыплъагъэІэсы, цІыф миллион 27-р зыхэкІодэгъэ зэо жъалымыр хэткІи гуимыкІыжь лыузэу зэрэхъугъэр икъоу ахэм щакІигъэтхъыгъ сурэтышіым.

СурэтышІым иІэкІоцІ дунай зыфэдэр, ыгу ифэбагъэ, ишъэбагъэ, псэ зыпыт дунаир лъэшэу зэрилъапІэр иэтюдхэу «Ощхы», «Бжыхьэ фаб», «Къесыгъ», «Кавказым ипчэдыжь» зыфиюхэрэм зэхыуагъашіэ. Исурэтхэм щыІэныгъэ шъыпкъагъэр зытетым тетэу икъоу ащыгъэунэфыгъ. Икъэлэмыпэ бай сурэтыші инэу, гъэшіэгьонэу Владимир Пужелевым. Иуси ащ фэдэ къабзэу лъэшы, гохьы, нэфэгъэ-шъыпкъэгъэ макъэр зэфэдэу хэlукіы. Зэчый инэу хэлъыр псыкъефэх лъэшым фэдэу къызэретэкъохырэр, искусствэр зэрикlасэр, ащ идунэе гъэшІэгъон ыгупчэ ренэу сурэтышІыр зэритыр, ащ зэрэщыпсэурэр исурэтхэми, иусэ тхылъхэми къаlуатэ.

ЩыІэныгьэм ащ фэдиз гукІэгъурэ шІулъэгъурэ фызиІэ сурэтышІ нахьыжъэу Адыгеир зипсэупІэ-унэ гупсэф хъугъэм, псауныгъэ иІэу, итворчествэ гушІуагьо ренэу хигьуатэу джыри бэрэ щыІэнэу, ишІушІэ къетэжь зэпытынэу, иилъэсишъи гушюу лъыкіэхьанэу тыфэльаю.

НэкІубгъор *зыгъэхьазырыгъэр* **◯** МАМЫРЫКЪО Нуриет.

Ткъош республикэхэм яціыф гъэшіуагъэхэр

Къэрэщэе-Щэрджэс къэралыгъо кІэлэегъэджэ институтым физическэ культурэмкІэ ифакультет ия 3-рэ курс щеджэзэ, ащ зыцІэ къетІогъэ институтыр къебгынэшъ, театральнэ искусствэхэмкІэ институтэу Тбилиси дэтым (Шота Руставели ыцІэ зыхьырэм) чІэхьэ. Мухьарбэч занкІэу адыгэ студием ия 3-рэ курс исхэм ахагъэтІысхьэ. Сэнэхьатэу къыхихыгъэр ыгу зэрэлъы эсырэр къыушыхьатэу ишІэныгъэкІэ къыдеджэхэрэм акіэхьажьышъ, студент анахьышІухэм ар ащыщ мэхъу.

1972-рэ илъэсым Мухьарбэч а еджапІэр къеухышъ, ядэжь къегъэзэжьы. Профессиональнэ Адыгэ театрэм ылъапсэ зыгъэтІыльыгъэ апэрэ артистхэм, лъэныкъо зэфэшъхьафхэмкІэ зизэчый зыушэтыгъэ актерхэм ащыщ. Ащ комедиери, драмэри, трагедиери дэгъоу къыдэхъущтыгъэх.

ГухэкІ нахь мышІэми, Акъ Мухьарбэч пасэу дунаим ехыжьыгъ. 1987-рэ илъэсым адыгэ лъэпкъым ар чІинагъ. ИгъашІэ кІэкІэу къычІэкІыгъэми, ащ образ зэфэшъхьафхэу къышІыгъэхэр цІыфхэм агу къинэжьыгъэх. Мухьарбэч театрэм роль 70-рэ фэдиз къыщишІыгъ, кинофильмхэм гъогогъу 12-рэ ахэлэжьагь. Актер ІэпэІасэм иапэрэ ролэу щытыгъэр Антон Чеховым ирассказхэм атехыгъэ водевилым къыщишІыгъэр ары. Фильмэу «Всадник с

Акь Мухьарбэч псаугьэмэ, мыгъэ ыныбжь илъэс 65-рэ хьущтгьагьэ. Кьэбэртэе-Бэлькьар Республикэм изаслуженнэ артистэу, КъЩР-мрэ Абхьаз Республикэмрэ янароднэ артистэу Акі Мухьарбэч 1949-рэ ильэсым щылэ мазэм и 18-й Жъэко адыгэ къуаджэм

молнией в руке» зыфиlорэм хэтэу апэрэу ар экраным къихьагъ.

Акъ Мухьарбэч театрэм роль зэфэшъхьафхэр къыщишІыгьэх. Ахэм ащыщ Г. Мусреповым итрагедиеу «Поэма о любви» зыфиlорэм — Козар, А. Аксировым испектаклэу «Башня Адиюх» Темрыкъо, Р. Хахандуковым икомедиеу «Две любви» зыцІэм Патай, Мольер икомедиеу «Проделки Скопена» зыфиІорэм Сильвестр, О. Иоселиани ипроизведениеу «Пока арба не перевернулась» зыфиlорэм Агабо иролэу къащишІыгъэхэр.

Хь. Къардэным ипьесэу «Ленинградский эшелон» зыфиlорэм Мухьарбэч Мустафа ироль дэгъу дэдэу къыщишІыгъэу цІыфхэм алъытагь. Ащ нэмыкІэу, фильмэу «Колокол свещянной кузни» Риза иролэу къыщишІыгъэр актерым икинотворчествэ илъэгапІэхэм ахалъытэ. Ащ пае актерым цІэ лъапІэу «Абхъаз АССР-м инароднэ артист» зыфиюорэр къыфагъэшъошэгъагъ.

Актерэу, тхакІоу, режиссерэу Абдокъо Мэталио Акъ Мухьарбэч фэгъэхьыгъэу «Я не успел его спросить...» зыфиюрэр ытхыгь. Артист ціэрыюм игъашіэ щыщ пычыгьо хьалэмэтхэр ІэпэІэсэныгьэшхо хэлъэу ащ къыщыриІотыкІыгъэх.

Акъ Мухьарбэч лъэпкъэу къызыхэкІыгьэр шІу дэдэ ыльэгьущтыгь, ежь лъэпкъми зэчыишхо зиlэгъэ артистым лъытэныгъэ фишіыщтыгъ.

ГЪОТ Зар. |

АдыгэлI шъыпкъ

Жьогьо Пльыжьым иорден къызыфагъэшъошэгъэ генералполковникэу Ерыжьокьо ТІутІэ зипшъэрыльхэр еlолlэнчъэу зыгъэцак Іэхэрэм, тихэгъэгу имызакьоу, ащ иІэкІыбкІи щык огъэ зэмызэгъыныгъабэ зынэгу кіэкіыгьэхэм ащыщ.

Ерыжьокъор 1940-рэ илъэсым Бахъсан районымкІэ къуаджэу Къэсэйхьаблэ къыщыхъугъ. Гурыт еджапІэр къызеух нэуж комбинатэу «Искож» зыфиlорэм комсомол Іофхэм афэгъэзагъэу щылэжьагь. 1959-рэ илъэсым ибжыхьэ ар дзэм ащэшъ, Темыр Кавказым идзэ округ къулыкъур щехьы. Сержант кlалэр Баку икомиссар 26-мэ ацІэ зыхьырэ топгьэо еджапІэу Тбилиси дэтым икурсант мэхъу. Ар диплом плъыжькІэ къеухы ыкІи старшэ лейтенант хъугъэ адыгэ кlалэр я 292-рэ шхончэо полкым ивзвод икомандирэу агъэнафэ.

Ерыжьокъо ТІутІэ ишІэныгъи, иІэпэ-Іэсэныгъи хигъахъозэ, къулыкъумкІэ лъэгэпІэшхохэм анэсын ылъэкІыгъ. 1970 1974-рэ илъэсхэм Лениным ыцІэ зыхьырэ дзэ академием ар щеджагь.

Ерыжьокъом чІыпІэ зэфэшъхьафхэм икъулыкъу пшъэрылъхэр еІолІэнчъэу ащигъэцэкІагъэх. Ар я 117-рэ шхончэо полкым, я 20-рэ мотострелковэ дивизием, Урал дзэ округым ия 44-рэ танк дивизие ахэтыгъ, Москва дзэ округым ия 13-рэ дзэ корпус икомандир игуадзэу щытыгъ.

Чернобыль АЭС-м авариешхо къызэрэщыхъугъагъэр непэ къызнэсыгъэми ащыгъупшэжьырэп. Ащ тхьамык агъоу къыздихьыгъэхэм якІэуххэр 1986-рэ илъэсым дэзыгьэзыжьыгьэхэм Ерыжьокъо Tlyтlи ахэтыгъ.

Ерыжьокъор Сыбыр дзэ округым, етІанэ Къыблэ дзэхэм япащэхэм ягуадзэу щытыгъ, нэужым ащ идзэ пшъэрылъхэр Азербайджан щигъэцэк агъэх, Афган заом лІыгъэшхо къыщызыгъэлъэгъуагъэхэм, советыдзэхэр ащ къищыжьыгьэным зикІуачІэ езыхьылІагьэхэм

УІэшыгъэ КІуачІэхэм ясатырхэм ахэтхэм 1992-рэ илъэсым къазэращагъэкlагъэм къыхэкlэу, адыгэлlыр зигъэпсэфынэу агъэкІуагъ дзэ шъуашэр зэрихьан ыкІи зэо лъэхъаным ар къызфигъэфедэн фитэу.

Урысые Федерацием и Президентэу Борис Ельциным илъэlукІэ Ерыжьокъо ТІутІэ 1993-рэ илъэсым грузинехестеноІшевыщые едмехвасков едмех чІыпІэм пшъэрылъ гъэнэфагъэ ыгъэцэкІэнэу агъэкІогьагь. Къалэу Буденновскэ дэт сымэджэщыр заубытым, Шамиль Басаевым дэгущы агъэхэми ар

Ерыжьокъо ТІутІэ 1966-рэ илъэсым старшэ лейтенантэу ригъажьи, 1991-рэ илъэсым генерал-полковникым нэсыгъ. Тыдэ Іоф зыщешІи, ащ уасэ къыфашІыщтыгь, ипшъэрыльхэр еІолІэнчъэу ыгъэцакІэщтыгъэх. АдыгэлІ шъыпкъэм игъэхъагъэхэми гу къылъамытагъэу пфэІощтэп, къэралыгъо тын пчъагъэ къытефэу ащ къыфагъэшъошагъ.

ДЗЭГЪАЩТЭ Нус.

ЗэдэгушыІэгъухэр

ыкъорэ

— Ем сыфырикъуна, ар мыухыжь, джыри сыкІал сэ, сизакъу етІани? Уичіыгу гупсэ, сикіал, ыкіуачіэрэ

ижьырэ зыхащхи, — узытемыкlожьыщт Нартэу о упелыуан!

Псыхъомрэ мыжъомрэ

- Чэщыри очъэ, мафэри очъэ. Тыда?
- Хым дэжь!
- Сыда хым хэбгьотэщтыр? Зэкlэри псы, псы...
- Псыорхэр! Жьыбгьэр! Къухьэ инхэр! Уехьыжьэгъэ зэпыт, orylə pe-
- нэу. Мыщ ущырэхьатыгьэмэ нахьышІугь.
- Сычъэныр сэ сищыІэныгъ!
- Ары шъхьае, нэужым мыщ къэбгъэзэжьыщт.
- Къэзгъэзэжьыщт етІани кІэстхъужьыным пае!

ГъашІэ

- Хэта тезыфыжьагъэр, Адам?
- ЦІыфхэм зашІотэгъэбылъы, Ева.
- · Хэтмэ адэжь тыздачъэрэр, Адам? — Тыздачъэрэр цІыфхэм адэжь, Ева.

ХъопсапІ

- МэшІобзый-бзыур къэсыубытыгъ, мары сіыгь!
  - . Ар бэшlагъэ огум зибыбэжьыгъэр.
- Сынэхэр къэзыгъэуткІопкІхэу, сlапэхэр къэзыстырэр сыда адэ?
  - Ар икъамзый закъу...

Шыфым шІоигъор

— Сыд фэдэ жъуагъуа узыфаер,

Мыра? НэмыкІа?

— Мыри ары. НэмыкІыри ары. Модрэри ары...

ШІулъэгъу

- ЧъыІэ, сыпІыкІагь.
- МашІом къекІотылІ, пІэхэри къэщэих — къэзгъэфэбэжьыщтых!
  - УмышІахэу сыкъэпстыкъомэ?
  - Ощынэмэ ІукІот.
- Ары шъхьае, чъыІэр чъыІэшху...

Гъогухэр

- Зэхэоха, бгъэжъыр! Лъагэу обыбы.Жьыбгъэр, Тыгъэм инэбзыйхэр
- ЗэкІэми сыкъалъэгъузэ, ЧІыгур къэсэплъыхьэ.

- Ташъхьагъ, мощ фэдиз зилъэгагъэм, уитэуи?
- Зэхэоха, хьадэпчэмыlур! Псычlэм о ущэпшэ. - Ошъогур сыдкІэ сищыкІагъа?
- Мыжъом иІушъэшъэ макъэ сэ зэхэсэхы, пшэхъуацэ пэпчъ сэ се-
- гъашІо. - ЗэкІэри тынча, рэхьатха? Зи
- пшІомыІофыныр уинэтІэрыса? - Зэхэоха, къушъхьэ ачъэр! Къушъ-
- хьэ чапэмэ уащэчъэ. Сэ сигъогур — къушъхьэ сыджхэр
- къушъхьэшыгухэр чъыехэ зыхъукІэ...
- Лъэгъо щынагъу ар.Лыблэнагъэм ахэр иджэгуп!эх.
- Ощхыр, къушъхьэ къеоххэр, фыр-
- Ары шъхьае, ошъуапщэхэр бжъакъохэмкіэ зэіэсэшіэжьых.

ЧІыгуми сытет слъакъохэмкІэ пы-

ЦІыфымрэ пчъэхэмрэ

- Шъукъызэјукі, сыкъихьэ сшіоигъу!
- Шъукьызэгукі, оргколи-— Укъихьэмэ, зызэфэтшІыжьынышъ, уидгъэкІыжьыщтэп...
- СлъэкІыщт сикІыжьын! НэмыкІ пчъэхэми сарыхьащт!
  - Егъэтыгъэщтых ахэри.
- КъыІусхыщтых!
- Ахэр мин пчъагъэх, о уипчъэ къэбгъотышъущта?
- Къэзгъотми къэсымыгъотми зэпымыоу сылъыхъощт.

Щынагъо

- Щыщын, цІыфыр.
- Сыдым? Хэтым?

- ЦІыфхэр ары. Сэ скъошых ахэр! ЦІыфхэм бэрэ къумалыгъэ зэрахьэ.
- Синыбджэгъухэр къызготыщтых! Ныбджэгъуныгъэр े
  - щынагъом нахь лъэш.
  - ЛІэныгъэм щыщын.
- Скъо щыІэныгъэм сыщылъигъэкІотэщт.
- Ем щыщын. Ащ ошъуапщэм фэдэу Тыгъэр егъэбылъы.
- Жыыбгъэр къелъышъ, ошъуапщэр къаргъо мэхъужьы!
- Ер мэхъаджэ, лъэкІышхо иІ. — Ары шъхьае, шlум ар текlошъущтэп.
- ПцІым щыщын. Ащ хым фэдэу дунаир зэлъеубыты.
- Хычlэ хъугъэ къухьэр бэдэд... Къухьэхэр къэкlожьых къухьэ-
- Жъуагьом ахэм ягьогу кьафегьэнэфы!
- Тхьэм щыщын.
- Тхьэр тэ зэкlэми Тят.

Тятэ шІульэгьоу фытиІэм мыхъунхэм тащиухъумэщт.

- Узымэ ащыщын.
- Шыихъым ишlушlагъэ узхэр ыгъэхъужьыщтых.
- Укъэзыуцухьэрэ пстэуми ащыщын!
- Сащыщынэнэуи? Сэ сызыщыщынэжьын нахь ащыгъум...

УрысыбзэкІэ тхыгъэр адыгабзэкІэ зэзыдзэкІыгъэр ХЬАУДЭКЪО Шыхьамыз.

ТЕАТРЭМРЭ ЩЫІЭНЫГЪЭМРЭ

зыгъэпытэрэм уегъэгугъэ

Краснодар, Адыгеим ятеатрэхэм, Къэралыгъо телерадиокомпаниеу «Адыгеим», Адыгэ Республикэм культурэмкіэ и Министерствэ Іоф ащишіагъ, аужырэ уахътэм Адыгэ Республикэм и Ліышъхьэ иупчіэжьэгьоу щытыгъ, Адыгеим культурэмкіэ изаслуженнэ Іофыші. Адыгэ театрэм итарихъ фэгъэхыгъэ тхылъыр урысыбзэкіэ къыдигъэкіыгъ. Культурэм, искусствэм яхьыліэгъэ тхыгъэхэр гъэзетхэм, журналхэм къащыхиутыгъэх.

Адыгеим и Лъэпкъ театрэу Цэй Ибрахьимэ ыціэ зыхьырэм идиректорэу Шъхьэлэхъо Светланэ джырэблагъэ агъэнэфагъ. Іэнатіэм зэрэіухьагъэм фэші тыфэгушіуагъ. Тигъэзетеджэхэм яеплъыкіэхэр къыдэтлъытэхэзэ, гущыіэгъу тызэфэхъугъ.

— Лъэпкъ театрэм ия 78-рэ илъэс ІофшІэгъу спектаклэу «Мэдэя» зыфиІорэмкІэ ыублагъ, — къеІуатэ Шъхьэлэхъо Светланэ. — Художественнэ программэу тиІэр зэрэдгъэцэкІэщтым тыпылъ.

— Театрэу щыіэр макіэп. Гъэпсыкізу яізмкіз ахэр зэфэшъхьафых. Лъэпкъ театрэм пшъэрылъ шъхьаізу иіэр къытаіоба.

 Коммерцием, нэмыкІхэм апылъ театрэхэр щыІэх. Лъэпкъ театрэр репертуарнэу щыт. ПІуныгъэ мэхьанэ зиІэ спектаклэхэр дгъэуцунхэр, цІыфхэм алъыдгъэ і эсынхэр типшъэрылъ. Тиустав къызэриІорэмкІэ, Лъэпкъ театрэр иапэрэ мафэхэм къащыублагъэу зыфыщыІэр адыгабзэр, шэн-хабзэхэр къэухъумэгъэнхэр, тиадыгэ кІэн, лъэпкъым игушъхьэлэжьыгьэ лъигъэкІотэнхэр ти-Іофыгьо шъхьа!эх. Лъэпкъым, республикэм театрэр яй. Адыгэу Урысыем исхэм, ІэкІыб хэгъэгумэ ащыпсэурэмэ театрэр алъыІэсын фаеу тэлъытэ.

Спектаклэхэр нахьыбэрэ тикъуаджэхэм къа-

щыжъугъэлъэгъонхэмкіэ шъуиіофшіэн зэхъо-кіыныгъэхэр фэхъущтха?

— Адыгабзэр нахь зыщагьэфедэрэ къуаджэхэм нахьыбэрэ спектаклэхэр къащыдгъэльэгьощтых. Ащ къикlырэп нэмыкl псэупlэхэм тадэмыхьанэу. Адыгабзэм фэшъхьафэу урысыбзэкlи дгъэуцугъэ спектаклэхэр тиlэх. Шlуагъэ къэзытыщтыр акъыл хэлъэу бгъэфедэн фае.

— Шіушіэ Іофтхьабзэхэм шъуахэлэжьэщта? Клуб дэгъу зыдэмыт чылэхэр щыіэх.

— Республикэм иlэшъхьэтетхэм апкъ къикlэу Хьакlэмзые бэмышlэу шlушlэ спектаклэ къыщыдгъэлъэгъуагъ. Клуб зэтегъэпсыхьагъэ яlэп. Чылэм ипчэгу хэхыгъэ сценэ къыщызэlуахи, Бэгъ Нурбый ытхыгъэм техыгъэ спектаклэу «Къошыныжъым итхыдэ» къэдгъэлъэгъуагъ. Ащ фэдэ хэкlыпlэхэм тапэкlи талъыхъущт.

Пэсэрэ искусствэр

— Театрэр пэсэрэ искусствэхэм ащыщ. Ащ икъежьапіэхэм гукіэ зафэжъугъэзэжьмэ сыд къыхэшъухынэу шъузыфаер?

— Мэфэкі яіэу ціыфхэр зызэрэугьоихэкІэ, пчэгум къиуцохэрэр артистхэр арых. Къэшъощтхэм, орэд къэзыющтхэм, театрализованнэ едзыгъохэр къэзыгъэлъэгъощтхэм цІыфхэр къякІущтыгъэх. Культурэм и Унэшхо ямы агъэми, зэхахьэхэр гьэшlэгьон хъущтыгъэх, зэlукlaпlэ афэхъущтыгъэх. Непэ, мэшэлахь, культурэм епхыгъэ Іофтхьабзэтшы канешах вышых оби унэхэр тиІэх. Арэу щытми, ХьакІэмзые къыщытлъэгъугъэм фэдэу, ціыфхэр пхъэнтіэкіужъыехэм атесхэу концертым

зэреплъыгъэхэр тапэкіи дгъэфедэ тшіоигъу. Артистхэм нэбгырабэ пчэгум къыщяуцокіыгъэу къядэіу зыхъукіэ, ижъырэ лъэхъаным уфызэплъэкіыжьы, шіушіагъэхэр огъэлъапіэх, зыгорэхэр къахэпхы пшіоигъу.

КъызэрэпІорэмкІэ, амалэу щыІэм елъыты гъэу къуаджэхэм шъуа дэхьащт, цІыфхэм шъуахэхьащт.

— Культурэм и Унэ зэтегьэпсыхьагьэ зыдэт чылэхэм спектаклэ инхэр афэтщэщтых. Амалэу щыгэр къыдэтльытэзэ, спектаклэ мыинхэр къызышыдгьэльэгьощтхэри къыхэтхыщтых. Театрализованнэ едзыгъохэр къэтшіыщтых.

Артистым иlофшlэн, лэжьапкlэр

- Театрэм опыт зиізу, ныбжьыкізу артист ма-кізп щылажьэрэр, ау сценэм ахэр къызэрэте-хьэрэм ипчъагъэ тшіуабэп. Сценэм къыщагъэльэгъорэ спектаклэмэ ахэмылэжьэрэ артистым ишізныгъэ хигъэхъонымкіз чіыпіз къин итзу тэлъытэ.
- Артистым Іофшіэн етыгъэныр спектаклэхэм ахэгъэлэжьэгъэныр тэ, театрэм ипащэхэм, типшъэрылъ. Сценэм артистыр къызэрэтехьэрэм ипчъагъэ, званиеу иіэм, исэнэхьаткіэ лъэгапізу зынэсыгъэм, нэмыкіхэм илэжьапкіэ ялъытыгъ. Артистыр спектаклэхэм ахэмылажьэ зыхъукіэ, къыуиіон ылъэкіыщыт: «Сэ сыхьазыр, о гъогу къысэптырэп». Артист нахь ныбжьыкіаюхэр зыхэлэжьэщтхэ спектаклэхэр кізу дгъэуцунхэ

Опытэу театрэм иІэр жъугъэфедэщтба?

 НахьыпэкІэ спектаклэу агъэуцурэм екіоліэкіэ дэгъухэр къыфагьотыщтыгьэх. КупитІу спектаклэм хэлажьэщтыгь. Зы пчыхьэм зы купыр сценэм къытехьэщтыгь, ятІонэрэ пчыхьэм нэмык артистхэм рольхэр къашІыщтыгъэх. Роль шъхьа Іэр къэзыш Іырэ артистыр зэблэпхъун фаеу уахътэ къыхэкІы. Артистыр къэсымэджагъэмэ е нэмык Іофыгъо горэ пэрыохъу къыфэхъумэ ары зыфасІорэр. Спектаклэр нахьыбэрэ къэбгъэлъагьозэ, артистхэр сценэм къызэрэтехьэрэм ибагъи, ялэжьапкІи ахэхъо.

АдыгабзэкІэ къэшъушІырэ къэгъэлъэгъонхэр нахьыбэ хъущтха?

— «Шапсыгъэ пшъашъ», «Сомэ мин 600», «Дэхэбаринэ ихьак!эщ», «Псэлъыхъохэр», «Тыкъэсыжьыгъ», «Къок!ас», «О, си Тхь, къысфэгъэгъу!», «Мэдэя», «Шъузабэхэр», «Къошыныжъым итхыд», «Нысхъап», «Іэнат!эм игъэрхэр», «Зиусхьаныр орэпсэу!», нэмык!хэри къэтэгъэлъагъох. «Сиадыгабз» зыфи!орэр тиартистхэм Тыркуем къыщагъэлъэгъуагъ — тиныдэлъфыбзэ изэгъэш!эн, адыгэмэ ятарихъ ар афэгъэхьыгъ.

Артистхэм ялэжьапкіэ зэрэхэдгъэхъощтым изакъоп урысыбзэкіэ спектаклэхэр къызыкіэдгъэлъагъорэр. Адыгэ Республикэм лъэпкъыбэ ис. Тикультурэ ихэхъоныгъэхэр алъыдгъэіэсынхэ фае. Урыс ыкіи Лъэпкъ театрэхэм зы унэм тыщызэдэлажьэ. Ари къыдэтлъытэзэ, тиюфшіэн зэхэтэщэ. Спектакли 10 зы мазэм къэдгъэлъэгъонэу итэхъухьэ.

— Мэфэ 15-м темыгощагъзу зы мазэм телъытагъзу спектаклэхэр къэжъугъэлъэгъонхэр нахь дэгъуба? Пчыхьэ къэс ціыфхэр республикэ театрэм къэкіонхэ амылъэкіыщтэу къытщэхъу.

— Ащи тегупшысэ. Театрэм пыщагъэхэм яшlоигъоныгъэхэр къыдэтлъытэхэзэ, спектаклэхэм ядгъэплъыщтых.

— Мэкъэгъэlухэр зэрэжъугъэпсыщтхэр къэnlyaгъэп.

— Гъэзетхэр, телевидениер, радиор дгъэфедэщтых. Гупчэхэм, анахь лъэгъупхъэ чІыпіэхэм тимэкъэгъэіухэр ащыдгъэпсыщтых.

ЦІыфхэр къэкіощтха?

«Адыгэ макъэм» еджэхэрэм япчъагъэ хэхъоным тыпылъ. Театрэм иІофышІэхэри…

Шъхьэлэхъо Светланэ нэгушоу къысэплъи щхыгъэ. Театрэм ехьыліэгъэ тхыгъэу ыпашъхьэ щылъхэм яплъыгъ. «Адыгэ макъэр» къыштагъ.

— Театрэм ціыфхэр къемыкіуаліэхэу, чылэм тызыкіокіэ, нэбгырэ макіэ спектаклэм епльыгьэу бэмэ къаіоу зэхэтэхы. Хэкіыпіэ щымыізу щытэп. Лъэпкъ театрэм илъэс 78-рэ хъугьэу іоф ешіэ, опыт хэхыгьэ иі. Кіэлэеджакіохэм шъхьафэу спектаклэхэр къафэдгъэлъэгьощтых, театрэм игупшысэхэм ахэтщэщтых. Пчыхьэм къуаджэхэм адэсхэр культурэм

иунэхэм къятщэліэным фэші юф адэтшіэщт. Мэкъэгъэіухэм зядгъэушьомбгъущт, юфшіэным, культурэм, спортым ащыціэрыю ціыфхэр гъусэ тшіыщтых. Тиспектаклэхэм щыіэныгъэм уасэу къащыфашіырэр тэр-тэрэу тыуплъэкіу тшіоигъу. Тикъэгъэлъэгъонхэм зэхахьэхэм тащытегущыіэщт.

Федеральнэ программэу къышъуфашІырэр къыдэшъолъытэба?

— Ащ тыкъыпкъырыкlызэ тиlофшlэн зэхэтэщэ. Цlыфхэм ящыкlагъэу, ашlогъэшlэгъонэу алъытэрэм тынаlэ тетэдзэ.

Светлан, зэхъокіыныгъэу шъушіырэр, кізу шъузылъыхъурэр тшіогъэшіэгъон.

— Классикэм хэхьэрэ къашъохэм артистхэр нахь дэгьоу афэгьэсэгьэнхэм, орэд къаlоным, макъэр агьэуцуным, драматургием, нэмыкіхэм афэгьэхьыгьэ егьэджэн, піуныгьэ іофыгьохэр театрэм щызэхэтэщэх.

— Драматургием шъхьафэу тытегущы!э сш!оигъу, ащ фэгъэхьыгъэ упч!эу ти!эр мак!эп.

— Театрэм льапсэ фэзышырэр драматургиер ары. Сэри сыфай ащ нахьыбэрэ тытегущы!энэу. 1988 — 1989-рэ ильэсхэм драматургием ехьыл!эгьэ зэ!ук!эгъухэр, егъэджэнхэр Адыгеим щызэхащэщтыгьэх. Къуекъо Налбый, Емыж Мули!эт, Л!ыхэсэ Мухьдин, Хъунэго Саидэ театрэхэм я Союз къыща!этыгъэ гупшысэхэр апкъырыхьагъэх, тищык!эгъэ пьесэхэр къатхыгъагъэх. Драматургым удэлэжьэн зэрэфаер ары къыхэзгъэщырэр.

— Режиссер ІэнатІэр орыкІэ сыда?

— Гъэзетри къызфэдгъэфедэзэ, драматургхэм, режиссерхэм яlофшlэн тытегущыlэ сшlоигъу. Гъукlэл! Нурбый, Емыж Мулиlэт, Хъунэго Саидэ, Хьакъуй Аслъан адыгабзэр дэгъоу аlэкlэлъ, япьесэхэр тшlогъэшlэгъоных. Зэгурыlоныгъэ тхэлъэу тызэдэлажьэ сшlоигъу. Пьесэр дэгъумэ, режиссерым спектаклэр зыхишlыкlыщтым икупкl нахъышlоу къыгъотыщт.

Режиссерыр зэхэщакіу, психолог... Ясэнэхьат феджэгъэ режиссерхэр арых спектаклэхэр зыгъэуцунхэ фаеу тлъытэрэр. Артистыр сценэм терэт, рольхэр къызэришіыщтым ерэгупшыс, спектаклэмэ ахэрэлажь, ціыфхэр ерэгъэгушіох. Лъэпкъ театрэм ищыкіэгъэ режиссерхэр Адыгеим щыдгъотыщтых.

Журналистыр. Шъхьэлэхъо Светланэ гущы Іэгъу тызыфэхъум, театрэм ихудожественнэ совет июфшіэн зэрэзэхищэщтым, Адыгэ Хасэм, еджапІэхэм зэрадэлэжьэщтым, Адыгэ Республикэм ипащэхэр Іэпы-Іэгъу къызэрэфэхъухэрэм, нэмык І юфыгъохэм талъы Іэсыгъ. Ягухэльхэм ащыщхэр щы Іэныгъэм щыпхыращыхэу фежьагьэх. Яюрэ яшіэрэ зэдиштэзэ, Урысыем культурэм и Илъэсэу щык юрэм я ахьыш ү зэрэхашІыхьэрэр тэльэгьу. Краснодар мы мазэм щыкlощт фестивалэу «Пшызэ театральнэр» зыфиюрэм зыхэлажьэхэкІэ, тизэдэгущыІэгъу пытыублэжьын тимурад.

ЕМТІЫЛЪ Нурбый.

ДУНЭЕ ФЕСТИВАЛЬ-ЗЭНЭКЪОКЪОУ «АДЫГЕИМ ИЖЪОГЪОЖЪЫЕХЭР»

Янеущрэ мафэ агъэдахэ

Я VI-рэ Дунэе фестиваль-зэнэкъокъоу «Адыгеим ижъогъожъыехэр» шэкlогъум и 5 -9-м Мыекъуапэ щыкlощт. Урысыемрэ Адыгеимрэ культурэмкlэ яминистерствэхэм, Адыгэ Республикэм лъэпкъ культурэмкіэ и Гупчэ зэхащэгъэ Іофтхьабзэр «Урысыем икультурэ 2012 -2018-рэ илъэсхэм» зыфиlорэ программэм хэхьэ.

Астрахань, Къэрэщэе-Щэрджэсым, Краснодар краим, Адыгеим, Румынием, Молдовэм, Сирием, Абхъазым, Украинэм, Польшэм, Израиль, нэмыкіхэм къарыкіыгъэхэр ащ хэлажьэх.

Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ музей мэфэкум щыкІогьэ зэхахьэм фестиваль-зэнэкъокъум хэлажьэхэрэр нэlуасэ щызэфашlыгъэх. ХьакІэхэм щыгъу-піастэкІэ апэгъокІыгъэх, «Шъукъеблагъ!» apalyarъ. Адыгеим лъэпкъ культурэмкІэ и Гупчэ идиректорэу, Урысыем культурэмкІэ изаслу-

женнэ ІофышІэу Къулэ Амэрбый зэхэщэк о купым хэтхэр игъусэхэу адыгэ къашъохэр къызыщашІырэ пчэгум хьакІэхэр къырашагъэх.

— Украинэм сыщэпсэу, илъэс заулэ хъугъэу «Адыгеим ижъогьожъыехэм» ахэлэжьэрэ ныбжьыкІэхэм сыряпащ, — еІо В. Гребеник. — Адыгэ шъуашэр зыщыгъ пшъашъэм сигуапэу сыкъыдэшъуагъ.

Дунэе фестивалым ижюри ипащэу Евгения Урсу Молдовэм къикІыгъ. Адыгеим ныбджэгъубэ щыри . Сэнаущыгъэ зыхэлъ кІэлэцІыкІухэмрэ ныбжьыкІэхэмрэ язэнэкъокъу лъыплъэзэ, ежьыри ишІэныгъэ хигъахъоу елъытэ. Е. Урсу къашъоу «ЗэфакІом» хилъаси пчэгур къыгъэдэхагъ. Абхъазым, Румынием, Краснодар краим, нэмыкІхэм яліыкіохэри къэшъуагъэх. ЗэіукІэгъур «Удж-хъураимкІэ» аухыгь.

Пресс-зэјукјэр

Зэнэкъокъум ижюри итхьаматэу Е. Урсу, Абхъазым щыщ композиторэу О. Хунцария, Адыгэ Республикэм культурэмкІэ и Министерствэ иотдел ипащэу Л. Баяновар, лъэпкъ культурэм и Гупчэ иІофышІэу С. Шъхьэлахъор, Украинэм къикІыгъэхэм япащэу В. Гребеник пресс-зэ-ІукІэм къыщыгущыІагъэх.

С. Шъхьэлахъом зэрэхигъэунэфыкІыгьэу, ныбжьыкІэ 500 зэ-

нэкъокъущт. Сэнаущыгъэ зыхэлъхэр усэхэм къяджэщтых, къэшъощтых, орэд къа ощт, музыкальнэ Іэмэ-псымэхэмкІэ яІэпэІэсэныгъэ къагъэлъэгъощт.

Палестинэ, Ливан, Румынием, нэмыкІхэм яныбжьыкІэхэм Адыгеир ашІодах, гуфэбэныгъэ хэлъэу къапэгъокІыгъэ бысымхэм къащытхъугъэх. Евгения Урсу дунаим щыціэрыіу, ЮНЕСКО-м епхыгъэу Іоф ешІэ. Тикъушъхьэхэм, псыхъо чъэрхэм ядэхагъэ къытегущыІэзэ, Адыгеим щыпсэурэмэ шэн-хабзэхэр зэрэзэрахьэхэрэм осэ ин фишіыгь.

Отари Хунцарие къэбар гушІуагьо тыщигьэгьозагь. АдыгабзэкІэ орэдэу «Синанэр» фестивалым къыщиlуи, шlухьафтын шъхьаІэр зыфагъэшъошэгъэгъэ Абзагу Цвижбэ Москва щеджэ, дзэ къулыкъушІэ корреспондентэу зегьасэ. «Адыгеим ижъогьожъыехэм» щытхъуцІэхэр къыщыдэзыхыгъэхэм Москва, Санкт-Петербург, Ростов-на-Дону, Краснодар, Налщык, Мыекъуапэ, нэмыкІхэм адэт еджапізхэм яшізныгьэ ащыхагъахъо.

Гъогумаф, фестивалыр!

Я VI-рэ Дунэе фестивалыр ансамблэу «Налмэсым» и Унэ тыгъуасэ къыщызэІуахыгъ. Евгения Урсу, Баянова Лианэ, Къулэ Амэрбый зэхахьэм къыщыгущы-Іагьэх. Зэнэкъокъум хэлажьэрэмэ гъэхъагъэхэр ашІынэу афаІуагъ.

Мыекъопэ къэшъокІо ансамблэу «Зэрэдахэм» ихудожественнэ пащэу Исмелэ Фатимэ ыгъэсэрэ кІэлэцІыкІухэм адыгэ шъошэ дахэхэр ащыгъ, нэр пІэпахы. Астрахань, Молдовэм, нэмыкІхэм яныбжык Іэхэри апэрэ чІып Іэхэм афэбэнэщтых. Яшъыпкъэу Іоф зыдашІэжьызэ, янеущрэ мафэ непэ агъэдахэ.

Сурэтыр фестивалым къыщы-

Зэхэзыщагъэр ыкІи къыдэзыгъэкІырэр:

Адыгэ Республикэм лъэпкъ ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряІэ зэпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жъугъэм иамалхэмкІэ и Комитет Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэщыІэр: 385000,

къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр: приемнэр:

52-16-79, редактор шъхьаІэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44,

редактор гуадзэрпшъэдэкІыжь зыхьырэ секретарыр:

52-16-77. E-mail: adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхьатыгъэр:

Урысые Федерацием хэутын ІофхэмкІэ, телерадиокъэтынхэмкІэ ыкІи зэлъы-ІэсыкІэ амалхэмкІэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чІыпІэ гъэІорышІапІ, зэраушыхьатыгъэ номерыр ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхаутырэр

OAO-y «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

> ЗэкІэмкІи пчъагъэр 4046 Индексхэр 52161 52162

Зак. 3222

Хэутыным узщыкІэтхэнэу щыт уахътэр кьатыр 18.00 ЗыщыкІэтхэгъэхэ уахътэр Сыхьатыр 18.00

> Редактор шъхьаІэр Дэрбэ Тимур

Редактор шъхьаІэм иапэрэ гуадзэр

> МэщлІэкъо Саид

ПшъэдэкІыжь

зыхьырэ секретарыр ЖакІэмыкъо Аминэт

ЗЭКЪОШНЫГЪЭМ ИГЪОГУХЭМКІЭ

«Ислъамыер» Якутскэ щагъэлъэпlaгъ

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо орэдыlo-къэшъокlo ансамблэу «Ислъамыер» Якутскэ щыlагъ. Республикэу Саха (Якутием) имэфэкі зэхахьэмэ ахэлэжьагь, концертитју къыщитыгъ.

Лъэпкъхэм языкІыныгъэ гъэпытэгьэным фэгьэхьыгьэ мэфэк зэхахьэм Урысыем ишъолъырхэм якуп 13 хэлэжьагь, — къытиlуагъ «Ислъамыем» ихудожест-

веннэ пащэу, Урысыем, Къэбэртэе-Бэлъкъарым, Къэрэщэе-Щэрджэсым, Адыгеим янароднэ артистэу, композиторэу Нэхэе Аслъан. — Республикэу Саха и

ЛІышъхьэ тиартистхэм къафэраз. Ар зыкіэтхэжьыгьэ Щытхъу тхылъэу Адыгэ Республикэм и ЛІышъхьэу ТхьакІущынэ Аслъан къыфигъэхьыгъэм къыщею тиискусствэ агу зэрэрихьыгъэр, лъэпкъхэм языкІыныгъэ игъэпытэн «Ислъамыем» иlaxышly зэрэхишlыхьагъэр.

– Адыгеим иартистхэм бысымхэр дэгьоу къапэгьокІыгьэх, elo тиреспубликэ изаслуженнэ

артисткэу Агъыржьэнэкъо Саныет. — Тиорэдхэр, къашъохэр, лъэпкъ музыкэр ашІогьэшІэгьоныгъэх. Адыгэ шъуашэм идэхагъэ зырагьэпшэщтыр амышІэу упчІабэ къытатыщтыгъ.

Композиторэу Нэхэе Аслъан ансамблэм пае зэригъэфэгъэ произведениехэр концертхэм ащыжъынчыгъэх. «Ислъамыер» игъогу къызыщытехьажьыным искусствэм пыщагъэхэр тиартистхэм къаlукlагъэх, нахьыбэрэ ащ фэдэ концертхэр къафатынхэу къялъэІугъэх.

• ФУТБОЛ. УРЫСЫЕМ ИЗЭНЭКЪОКЪУ

«Шъачэр» къырегъэблагъэ

СКЧФ Севастополь — «Зэкъошныгъ» Мыекъуапэ — 1:0. Шэкlогъум и 5-м Севастополь щызэдешlагъэх.

Я 68-рэ такъикъым къэпапчъэм Іэгуаор дэзыдзагъэр Андрей Кобенкэр ары. Адыгеим ар щапІугъ. «Рубин» Казань хэтэу Урысыем ичемпион зэрэхъугъэр футболыр зышІогъэшІэгъонхэм ашІэ.

ЕшІэгъухэр

Шэкlогъум и 5 — 6-м ятlонэрэ купэу «Къыблэм» зэрэщешІагьэхэр зэтэгъапшэх.

«Шъачэ» — «Краснодар-2» — 2:0, «Витязь» — TCK — 1:2, «Биолог» — Торпедо» 1:5, «Черноморец» — «Афыпс» — 2:0. «Терек-2» — «Спартак» — 0:0, МИ-TOC - "Tarahpor" - 1:0,«Ротор» — «Алания» — 4:1, «Динамо» — «Анжи-2» — 1:0, «Мэщыкъу» — «Ангушт» — 1:1.

ЧІыпіэу зыдэщытхэр 6. «Зэкъошныгъ» — 16

1. «Торпедо» — 30

2. «Черноморец» — 29

3. «Афыпс» — 28 4. «Витязь» — 26

5. TCK — 23

Купэу «Б»-р

1. «Динамо» — 28

2. МИТОС — 23

3. «Таганрог» — 23

4. «Ротор» — 21

5. «Спартак» — 20

6. «Ангушт» — 19

7. «Мэщыкъу» — 19 8. «Анжи-2» — 17

9. «Алания» — 12

11. CKYP — 10.

7. «Биолог» — 16

10. «Шъачэ» — 12

8. «Краснодар-2» — 13 9. «Жемчужина» — 12

10. «Терек-2» — 12

11. «Астрахань» — 8 Я 17-рэ ешІэгъухэр шэкІогъум и 12 — 13-м яІэщтых. «Зэ-

къошныгъэр» шэкІогъум и 13-м «Шъачэм» Мыекъуапэ щыдешІэщт. ЗэІукІэгъур мафэм сыхьатыр 2-м аублэщт.

Нэкіубгъор зыгъэхьазырыгъэр ЕМТІЫЛЪ Нурбый.